

STORTINGET

Innst. 408 S

(2017–2018)

Innstilling til Stortinget
fra Stortingets presidentskap

Innstilling fra Stortingets presidentskap om mandat for og sammensetning av kommisjonen som skal granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner

Til Stortinget

Bakgrunn

På bakgrunn av kontroll- og konstitusjonskomiteens innstilling Innst. 493 S (2016–2017) gjorde Stortinget følgende vedtak 20. juni 2017:

«Stortinget ber presidentskapet utarbeide forslag til mandat for kommisjonen, dens navn og sammensetning.»

Grunnlaget for innstillingen var Representantforslag 30 S (2016–2017) fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø og Torgeir Knag Fylkesnes om en sannhetskommisjon for fornorskingspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge.

Presidentskapets saksbehandling

Presidentskapets forberedende arbeid i denne saken er gjort i nært samarbeid med Sametinget og kvenske/norskfinske organisasjoner, slik det ble gitt anvisning på i Innst. 493 S (2016–2017).

Presidentskapet hadde 15. desember 2017 møte med Sametinget, Norske Kveners Forbund, Kvenlandsforbundet og Norsk-Finsk Forening, og har deretter også hatt separat møte med henholdsvis Sametinget og Norske Kveners Forbund etter ønske fra disse.

Presidentskapet sendte 23. mars 2018 på høring et utkast til mandat til Sametinget og de nevnte kvenske/norskfinske organisasjonene, med høringsfrist 30. april. Samtidig ble disse invitert til å foreslå kandidater til medlemmer av kommisjonen. Uttalelsene om mandatet fra Sametinget, Norske Kveners Forbund og Kvenlandsforbundet er vedlagt innstillingen.

Et revidert utkast til mandat ble sendt på høring til de samme organene 16. mai, og var grunnlag for drøftelser i et møte mellom presidentskapet, Sametinget, Norske Kveners Forbund og Kvenlandsforbundet 24. mai. Sammensetningen av kommisjonen var også tema på møtet. I forbindelse med møtet leverte Kvenlandsforbundet og Norske Kveners Forbund skriftlige innspill. Norsk-finsk forbund sendte et skriftlig innspill 29. mai, som vedlegges.

Etter møtet ble det foretatt en ny revisjon av utkastet til mandat, som igjen ble sendt til uttalelse til Sametinget og de kvenske og norsk-finske organisasjonene. Sametingets plenum vedtok 1. juni en uttalelse om mandatet, dette vedlegges innstillingen. Også Norske Kveners Forbund og Kvenlandsforbundet har kommentert det reviderte utkastet til mandat i uttalelser av henholdsvis 30. mai og 2. juni 2018. Samtlige høringsuttalelser vil bli overlevert til kommisjonen.

Presidentskapet viser til at det er store forventninger til kommisjonens arbeid og et stort engasjement blant de berørte folkegruppene. Sametinget og Norske Kveners Forbund har avholdt en rekke møter i de mest aktuelle delene av landet, hvor folk har kunnet komme med sine personlige erfaringer og gi innspill om kommisjonens mandat mv. Oppsummeringer av disse folkemøtene inngår i grunnlaget for de respektive høringsuttalelsene. Norske Kveners Forbund har innarbeidet sin oppsummering i høringsuttalelsen av 30. april 2018,

Beriktiget

mens Sametinget har oversendt en egen separat oppsummering. Sametinget har også sendt presidentskapet flere øvrige uttalelser, samt en forskningsrapport fra Norske Reindriftssamers Landsforbund. Presidentskapet har dessuten mottatt innspill vedrørende kommisjonen fra enkeltpersoner. Også dette materialet vil bli overlevert til kommisjonen.

Kommisjonens navn

Norske Kveners Forbund anbefaler at kommisjonen kalles «Sannhets- og forsoningskommisjon for gransking av fornorskingspolitikk og urett mot det samiske og kvenske folk, samt norskfinner (Sannhets- og forsoningskommisjonen)». Sametingets forslag er: «Duohtavuodá- ja seanadankomišuvdna / Sannhets- og forsoningskommisjonen». I Sametingets uttalelse 1. juni 2018 viser Sametinget til at de ikke ser noen grunn til å betegne denne prosessen annerledes enn allerede gjennomførte prosesser i andre deler av verden. Kvenlandsforbundet ønsker på sin side ikke at kommisjonen skal kalles en sannhetskommisjon.

Presidentskapet viser til at kontroll- og konstitusjonskomiteen i Innst. 493 S (2017–2018) ikke benyttet begrepet sannhetskommisjon som betegnelse på kommisjonen. Komiteens flertall mente at begrepet rettferdighetskommisjon kunne være en dekkende betegnelse, men valgte likevel ikke å samle seg om et slikt navn.

Presidentskapet mener at kommisjonen bør ha en offisiell tittel som beskriver de sentrale elementene i dens virke, hvor gransking av fornorskingspolitikken er et sentralt punkt. Kommisjonens arbeid vil ikke uten videre kunne sammenlignes med ulike kommisjoner i andre land. Presidentskapet foreslår at kommisjonenes tittel skal være «Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner». Kommisjonen bør også ha et kortnavn som er enklere å bruke i dagligtale. I utgangspunktet bør dette reflektere det sentrale i den fulle tittelen og gi en indikasjon på hva kommisjonens arbeid angår. Kortnavn knyttet til «fornorskning» eller «urett» kan imidlertid gi feil assosiasjoner.

Presidentskapet har merket seg at det i det samiske og i deler av det kvenske miljøet er et sterkt ønske om at «sannhets- og forsoningskommisjonen» skal inngå i kommisjonens navn. Presidentskapet har tatt i betraktning at kontroll- og konstitusjonskomiteen ikke foreslo en slik betegnelse. Presidentskapet ser også at det kan reises innvendinger mot begrepet «sannhet» som betegnelse på en offentlig kommisjon. Det er likevel sterk støtte til en slik betegnelse, og «sannhets- og forsoningskommisjonen» har allerede festet seg som et uoffisielt navn i store deler av de berørte miljøene. På denne bakgrunn foreslår presidentskapet at kom-

misjonen gis korttittelen «sannhets- og forsoningskommisjonen». Det nærmere temaet for kommisjonens arbeid vil fremgå av den fullstendige tittelen, og av mandatet.

Mandat

Innledning

Presidentskapet har med utgangspunkt i Innst. 493 S (2017–2017) lagt vekt på å komme frem til et mandat som vil kunne danne et godt og samlende grunnlag for det viktige og omfattende arbeidet som skal iverksettes. Presidentskapet har lyttet med respekt til Sametinget og de kvenske og norskfinske organisasjonene, og har så langt det har latt seg gjøre, søkt å ivareta ulike synspunkter i uttalelsene fra disse.

Presidentskapet understreker at forslaget til mandat skal trekke opp en ramme og stake ut en retning for kommisjonens arbeid. På denne bakgrunn må kommisjonen selv, ut fra egne faglige vurderinger og beste skjønn, tolke mandatet og foreta de nødvendige prioriteringer av arbeidet.

Forslag til mandat

Presidentskapet foreslår følgende mandat for kommisjonen:

Kommisjonens navn er «Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner (sannhets- og forsoningskommisjonen)».

Bakgrunn

Norske myndigheter har i perioder frem til slutten av 1900-tallet ført en politikk overfor samene, kvenene og norskfinnene som fikk alvorlige negative konsekvenser for deres kultur, språk, identitet og levekår. Denne politikken betegnes ofte som fornorskingspolitikken.

Både rettslig og faktisk har det i løpet av de siste tre tiårene vært gjennomført tiltak for å bøte på dette.

De siste 30 årene har særlig samenes rettigheter blitt styrket gjennom en rekke lover og institusjoner. Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) kom i 1987, og Sametinget åpnet i 1989. Statens ansvar for å sikre samenes rett til å utvikle sin kultur, sitt språk og samfunnsliv ble tatt inn i Grunnloven i 1988. I 1990 ratifiserte Norge som første land ILO-konvensjon nr. 169 om urfolks rettigheter. Finnmarksloven fra 2005 skal blant annet legge til rette for at grunn og naturressurser i Finnmark forvaltes til beste for innbyggerne i fylket og særlig som grunnlag for samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringsutøvelse og samfunnsliv (§ 1). Staten har også beklaget den tidligere politikken overfor samene.

Gjennom Norges tilslutning til Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter av 1995, som Norge ratifiserte i 1999, fikk kvener/norskfinnene status som nasjonal minoritet i Norge. Kvensk ble anerkjent som minoritetsspråk i Norge i 2005.

Dette forhindrer ikke at uretten samene og kvener/norskfinnene ble utsatt for, skapte sår som fortsatt finnes, og som påvirker forholdet mellom samene, kvener/norskfinnene og majoritetsbefolkningen i dag.

Det har over tid vokst frem et ønske om at det skal opprettes en offentlig kommisjon som gis i oppgave å granske fornorskingspolitikken og dens virkninger, etter inspirasjon fra lignende kommisjoner i andre land. Sametinget har vært blant pådriverne for opprettelse av en slik kommisjon. Stortinget vedtok 20. juni 2017 at en slik kommisjon skulle opprettes, jf. Dokument 8:30 S (2016–2017) og Innst. 493 S (2016–2017).

Tema

Temaet for kommisjonens arbeid er norske myndigheters fornorskingspolitikk overfor samer og kvener/norskfinner, og de konsekvensene denne politikken har hatt for enkeltindivider og grupper og for forholdet mellom majoritetsbefolkningen og kvener/norskfinner og samer. Kommisjonen skal først og fremst kartlegge fornorskingspolitikkenes konsekvenser for samers og kvener/norskfinners mulighet for bruk og praktisering av eget språk, egen kultur og tradisjonelle næringsveier. I sammenheng med dette skal kommisjonen også undersøke fornorskingspolitikkenes konsekvenser i majoritetsbefolkningen i form av diskriminering og utbredelse av fordommer rettet mot samer og kvener/norskfinner.

Formål

Granskningens formål er å legge grunnlag for anerkjennelse av samers og kvener/norskfinners erfaringer i møte med norske myndigheters politikk, og de konsekvensene disse erfaringene har hatt for dem som grupper og individer. Hensikten er å etablere felles forståelse av myndighetenes og det norske samfunnets behandling av hele eller deler av de kvenske og samiske befolkningene og deres kultur.

Granskningen skal ha et fremtidsrettet perspektiv. Hovedmålsettingen er at kommisjonen, gjennom å etablere en felles forståelse av fornorskingspolitikken og dens konsekvenser, skal legge grunnlaget for fortsatt forsoning mellom samer, kvener/norskfinner og majoritetsbefolkningen.

Oppgaver

Kommisjonens oppgave er tredelt.

Historisk kartlegging

Kommisjonens viktigste oppgave er å undersøke og beskrive norske myndigheters politikk og virksomhet overfor samer og kvener/norskfinner, lokalt, regionalt og nasjonalt, fra rundt 1800 og frem til i dag. Kommisjonen kan også gå lengre tilbake i tid dersom den finner grunn til det. Kommisjonen skal undersøke og dokumentere ideologien og målene bak politikken, virkemidlene som ble tatt i bruk i gjennomføringen av den, og virkningene for enkeltpersoner og grupper. Dersom kommisjonen mener at et tema fremstår som spesielt viktig å undersøke nærmere, kan den prioritere dette tyngre enn andre. Kommisjonen skal særlig vurdere skolevesenets rolle, men skal også inkludere blant annet religiøse, akademiske, kulturelle eller sosiale institusjoner og organisasjoners virksomhet i sine undersøkelser.

Kommisjonen skal ta hensyn til et stort mangfold innad i gruppene, og forskjeller mellom gruppene. Hverken de ideologiske begrunnelsene eller den praktiske politikken overfor samer og kvener/norskfinner var ensartede, heller ikke innad i disse gruppene. Dette inkluderer geografiske forskjeller. Funn i tidligere forskning kan for eksempel tyde på at kvener/norskfinner og samiske grupper som ble definert som grenseminoriteter, blant annet av sikkerhetspolitiske hensyn ble utsatt for strengere politiske virkemidler enn andre. Kommisjonen må i sitt arbeid ha for øye at både motiver, ideologiske drivkrefter og konkrete, praktiske tiltak og ettervirkninger kan ha vært ulike for de forskjellige gruppene, og at det kan ha vært ulikheter knyttet til dette innad i gruppene, for eksempel ut fra kjønn.

Kommisjonen skal også se på hvordan fornorskingspolitikken påvirket majoritetsbefolkningens oppfatninger av samer og kvener/norskfinner, og disse gruppene egen oppfatning av sin kultur, sitt språk og sitt folk. Tilsvarende skal kommisjonen se på konsekvensene av fornorskingspolitikken i lys av de tiltak av rettslig eller faktisk art som har vært iverksatt for å bøte på eller motvirke denne. Kommisjonen skal vurdere innretningen av tiltakene overfor de ulike gruppene.

Kommisjonen skal sørge for å bringe personlige erfaringer og historier frem i lyset ved å legge til rette for at enkeltpersoner som selv har erfaringer å dele, får mulighet til å fortelle sin historie, herunder om urett som ble begått mot dem personlig eller andre nærstående, og om hvordan virkningene av uretten har påvirket eller påvirker deres livssituasjon.

Undersøke virkningene av fornorskingspolitikken i dag

I tillegg til å kartlegge den historiske utviklingen og erfaringene som er gjort, skal kommisjonen se på ettervirkninger av fornorskingspolitikken i dag, først og fremst knyttet til samisk og kvensk/finsk språk og kultur

i dagens samfunn og materielle, sosiale, helsemessige og identitetsmessige ettervirkninger av fornorskingspolitikken, både for gruppene som helhet og for enkeltindivider. Kommisjonen skal videre undersøke ettervirkningene av fornorskingspolitikken i dagens samfunn, for eksempel i form av hatytringer og diskriminering.

Foreslå tiltak for videre forsoning

Kommisjonen skal legge frem forslag til tiltak som kan skape større likeverd mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen, og forslag til tiltak som kan bidra til å informere og øke den generelle kunnskapen i samfunnet om samisk og kvensk/norskfinsk historie og kultur av i dag. Dette kan for eksempel være tiltak for fortsatt å fremme samisk og kvensk/finsk språk og kultur eller å informere og formidle kunnskap om fornorskingspolitikken og dens virkninger til majoritetsbefolkningen. I denne sammenhengen er det naturlig at kommisjonen også vurderer allerede pågående tiltak for forsoning.

Fordi etablering av en felles forståelse av fortiden og bredere kunnskap om vår felles historie er en hovedmålsetting for kommisjonens arbeid, skal kommisjonen i tillegg til å avlegge en avsluttende rapport finne egnede midler til å formidle den kunnskapen som fremskaffes. Dette kan gjøres ved bruk av digitale medier/internett, gjennom samarbeid med tradisjonelle massemedier og gjennom andre kanaler kommisjonen oppfatter som hensiktsmessige.

Metode

Kommisjonen skal legge opp til et systematisk og nært samarbeid med berørte miljøer og organisasjoner, slik at de blir involvert og konsultert underveis i arbeidet. Kommisjonen skal for dette formålet vurdere å opprette én eller flere referansegrupper eller tilsvarende samarbeidsfora med representanter for de nevnte miljøer og organisasjoner.

Kommisjonen bør benytte seg av både skriftlige og muntlige kilder. Ved behov skal kommisjonen benytte tolker i samtaler med informanter. Det kan også være aktuelt å la informanter formidle sine historier gjennom andre uttrykksformer for å sikre at man får bredest mulig grupper i tale.

Kommisjonen skal ta utgangspunkt i den eksisterende forskningen på området og la denne danne hovedgrunnlaget for sin fremstilling. Dersom kommisjonen avdekker kunnskapshull i den eksisterende forskningen, kan den enten selv eller ved hjelp av samarbeidspartnere undersøke arkiver eller annet aktuelt kildemateriale for å kartlegge, beskrive og dokumentere bestemte tema. Kommisjonen kan også foreslå videre forskning som tiltak for å oppnå kommisjonens formål.

Kommisjonen skal samle inn individers og gruppers egne historier knyttet til fornorskingspolitikken gjennom bl.a. å arrangere møter og/eller intervjuer og

legge til rette for at enkeltpersoner kan fortelle sine historier ved å levere/sende dem inn i skriftlig form, som lyd- eller videooptak eller i andre egnede formater. Innsamling av slike fortellinger kan helt eller delvis utføres av kvalifiserte samarbeidspartnere ved forskningsinstitusjoner, i lokalmiljøene eller andre steder. Slik kan kommisjonen ta utgangspunkt i gruppene egen forståelse av sin historie.

Lignende granskninger er i gang eller under planlegging i Finland og Sverige. Kommisjonen oppfordres til å ha et nordisk perspektiv for øye, og til å søke kontakt med kolleger i de andre nordiske land.

Det innsamlede materialet overleveres Arkivverket når kommisjonens arbeid er avsluttet. Dette materialet vil nødvendigvis inneholde personsensitive opplysninger og må derfor behandles på en måte som gir et trykkelig vern for opphaver. Samtidig vil dette være et materiale som har stor verdi for forskere også senere, og bør stilles til rådighet for fremtidig forskning. Arkivet etter kommisjonen må derfor klausuleres, og regler for tilgang til det utarbeides, slik at en sikrer at det kun gis tilgang for forskere som arbeider i tråd med etablerte etiske retningslinjer og vil ivareta enkeltpersoners krav på vern av sitt privatliv på en tilfredsstillende måte.

Kommisjonen oppfordres til å bidra til at følgeforskning kan utføres underveis.

Rammebetingelser

De nødvendige midler til kommisjonens arbeid bevilges over statsbudsjettet.

Kommisjonen skal ha et eget sekretariat.

Offentlige myndigheter og andre som utfører oppgaver på vegne av det offentlige, skal yte den bistand som er nødvendig for at kommisjonen kan utføre de oppgaver som fremgår av dens mandat.

Kommisjonen skal ferdigstille sitt arbeid innen 1. september 2022 og overlevere sin rapport til Stortingets presidentskap.

Dersom kommisjonen finner det hensiktsmessig, kan den avgi delrapporter underveis i arbeidet.

Sammensetning

Presidentskapets utgangspunkt er at kommisjonen må sammensettes slik at den kan ha bred tillit i både kvenske, norskfinske og samiske miljøer, så vel som i Stortinget og i det øvrige samfunn.

Presidentskapet viser til at Sametinget og de kvenske/norskfinske organisasjonene har foreslått en rekke godt kvalifiserte kandidater som medlemmer av kommisjonen, og presidentskapet har hentet de fleste foreslåtte medlemmene blant disse.

Presidentskapet har lagt avgjørende vekt på at kommisjonen skal være sammensatt av fremstående fagpersoner innen fagfelt som er særlig relevante for

kommisjonens arbeid. De foreslåtte medlemmene av kommisjonen er derfor valgt ut fra faglig bakgrunn og kompetanse innenfor sine respektive fagområder. Det er tatt hensyn til at komiteen skal ha medlemmer med særlig kunnskap om samiske og kvenske/norskfinske forhold og språk, og i tillegg er geografisk representasjon vektlagt. Medlemmene skal kun representere seg selv og ikke den institusjon eller organisasjon som måtte ha foreslått dem. Den foreslåtte sammensetningen ivaretar kravet til kjønnsrepresentasjon i henhold til likestillingsloven § 28 første ledd bokstav e.

Presidentskapet vil i denne forbindelse nevne at det fremgår av mandatet at kommisjonen kan vurdere å opprette én eller flere referansegrupper eller tilsvarende samarbeidsfora for å involvere berørte miljøer og organisasjoner underveis i arbeidet.

Presidentskapet foreslår at generalsekretær i Nordisk ministerråd, Dagfinn Høybråten, oppnevnes som leder av kommisjonen. Høybråten, som er cand.polit., har bred ledererfaring innen politikk og samfunn. Før vervet som stortingsrepresentant 2005–2013 var han bl.a. både arbeids- og sosialminister og helseminister. Han ledet Kristelig Folkeparti fra 2004 til 2011 og har hatt en rekke offentlige verv. Høybråten har også vært direktør i Kommunenes Sentralforbund, rådmann i Oppegård og trykdedirektør.

Presidentskapets tilråding

Presidentskapet viser til ovenstående og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Stortinget oppnevner en kommisjon for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner i henhold til det mandat som fremgår av innstillingen.

II

Som medlemmer av kommisjonen oppnevnes følgende:

- Generalsekretær Dagfinn Høybråten, for tiden København, leder
- Professor Ivar Bjørklund, Tromsø
- Stipendiat Håkon Hermanstrand, Kolvereid
- Biskop emeritus Per Oskar Kjølaas, Tromsø
- Professor Pia Lane, Oslo
- Seniorrådgiver Anne Kalstad Mikkelsen, Hamarøy
- Museumsleder Marit Myrvoll, Evenes
- Professor emeritus Einar Niemi, Vadsø
- Professor Anne Julie Semb, Oslo
- Høyskolelektor Liv Inger Somby, Kautokeino
- Professor emeritus Aslak Syse, Oslo
- Førsteamanuensis Ketil Zachariassen, Tromsø

Oslo, i Stortingets presidentskap, den 12. juni 2018

Tone W. Trøen

Eva Kristin Hansen

Morten Wold

Magne Rommetveit

Nils T. Bjørke

Abid Q. Raja

VEDLEGG

Innholdsoversikt

Vedlegg 1: Sametingets plenumsvedtak av 1. juni 2018 i sak 020/18 Sametingets innspill til mandat for sannhets- og forsoningskommisjonen.

Vedlegg 2: Uttalelse 2. mai 2018 fra Sametinget vedrørende første utkast til mandat for kommisjonen.

Vedlegg 3 Uttalelse 30. april 2018 fra Kvenlandsforbundet vedrørende første utkast til mandat for kommisjonen.

Vedlegg 4: Uttalelse 30. april 2018 fra Norske Kveners Forbund vedrørende første utkast til mandat for kommisjonen

Vedlegg 5: Uttalelse 29. mai 2018 fra Norsk-finsk forbund

VEDLEGG 1**Sametingets plenumsvedtak av 1. juni 2018 i sak 020/18 Sametingets innspill til mandat for sannhets og forsoningskommisjonen**

Sametinget er positiv til etableringen av en kommisjon for gransking av assimilering og urett begått overfor samiske og kvenske/norskfinske folk i Norge.

Sametinget har følgende innspill til kommisjonens mandat:

Navnet på kommisjonen

Sametinget foreslår at kommisjonens navn til å være Duohtavuodá- ja seanadankomišuvdna / Sannhets- og forsoningskommisjonen. Sametinget anser at det foreslåtte navnet Kommisjonen for å gjennomgå fornorskningsspolitikk og urett overfor samer og kvener/norskfinner (fornorskningsskommisjonen) som uheldig og upassende da det kan gi feil assosiasjoner. Sametinget vil fraråde et navn som er basert på eller inneholder ordet "fornorskning". Sametinget ser ingen grunn til betegne denne prosessen annerledes en allerede gjennomførte prosesser i andre deler av verden.

Rammebetingelser

Sametinget mener at det må gis tilstrekkelig tid og ressurser til denne prosessen for å sikre kvalitet og en grundig gransking av assimilering og urett begått overfor samiske og kvenske/norskfinske folk i Norge. Saksområdenes kompleksitet og omfang tilsier at kommisjonen må ha en lengre tidsramme ettersom kartlegging og bearbeiding vil ta tid. Det er viktig å være klar over at assimileringsspolitikken har hatt ulike konsekvenser for den samiske befolkning, både på individuelt og gruppenivå over generasjoner. Det er derfor viktig at det legges opp til en god og verdig prosess. Sametinget er bekymret for at tidsrammen på 2 år som er forespeilet fra Stortingets presidentskap ikke er tilstrekkelig. Sametinget viser til at "Truth and Reconciliation Commission of Canada" brukte seks år på sitt arbeid, og deres arbeid var begrenset til et spesifikt saksområde av landets assimileringshistorie.

Sametinget foreslår derfor en tidsramme på 4 år. Sametinget forutsetter at kommisjonen også gis mulighet til å justere tidsrammen ved behov.

Metode

Sametinget mener det er nødvendig å skape tillit og trygge rammer for kommisjonens møter med enkeltmennesker, samfunn og deres historier. Derfor kreves det et kompetent og forberedt apparat i kommisjonen, slik at alle involverte blir ivaretatt så godt som mulig. For mange vil gjengivelse av sine opplevelser vekke sterke følelser. Kommisjonen anbefales å ha et nært samarbeid med Samisk Nasjonal kompetansetjeneste (SANKS) i sitt arbeid. Samisk språk- og kulturkompetan-

se i møte med den samiske befolkningen og informanter er nødvendig. Kommisjonen må også være oppmerksom på at samer har ulike erfaringer med assimileringsspolitikken (geografisk, og eventuelle forsoningsprosesser vil derfor være ulike. Kommisjonen må ha respekt for at det også er mange samer som av ulike årsaker ikke ønsker å delta i dette arbeidet.

Sametinget er opptatt av at denne prosessen må foregå på et nasjonalt plan, slik at det blir et felles eierskap og en lik forståelse av historien i både majoritets-samfunnet, blant samer og kvener/norskfinner. Kultur, media og et dokumentasjonssenter vil kunne være med å tilgjengeliggjøre kunnskapen om assimileringsspolitikken og kommisjonsarbeidet for hele befolkningen.

Sametinget legger til grunn at kommisjonen ser på alle innspillene som er kommet fra det samiske samfunn gjennom høringsrunder samt folkemøter, og at dette blir en del av grunnlaget for kommisjonens arbeid.

Tema for kommisjonen

Sametinget anser at avgjørelsen om å nedsette denne kommisjonen innebærer en offentlig erkjennelse om at det fortsatt er nødvendig med tiltak for å bote på virkningene av den statlige assimileringsspolitikken. Sametinget forventer at Stortinget legger dette til grunn ved opprettelsen av kommisjonen.

Sametinget mener det er positivt at Stortingets presidentskap i sitt forslag til mandat erkjenner at uretten samene ble utsatt for har skapt sår som fortsatt finnes blant den samiske befolkningen i dag. Det er fra Sametingets side viktig at myndighetene erkjenner at tidligere assimileringsspolitikk eksisterer i dagens samfunnsstrukturer. Sametinget konstaterer at dette er tilfellet blant annet i spørsmål om barnehagetilbud, skole- og læremiddeltilbud, helse-, sosial- og barnevernssaker, kulturinstitusjoner, samiske næringer, språk og natur- og ressursforvaltning. Disse strukturene kan anses som diskriminerende og undertrykkende i sin konsekvens, selv om de nødvendigvis ikke er det i sin intensjon. Sametinget ber om at dette tydeliggjøres i mandatet.

I Stortingets presidentskaps forslag til mandat er en rekke tidligere gjennomførte tiltak for forsoning, som for eksempel lover og institusjoner, nevnt. Det står blant annet "det at det samiske folks rettigheter har blitt styrket gjennom en rekke lover og institusjoner. Sametinget vil her komme med en presisering på at samene gjennom disse tiltakene bare har fått delvis anerkjennelse av sine rettigheter. Videre mener Sametinget at det er vik-

tig at også FNs erklæring om urfolks rettigheter (UNDRIP) nevnes i mandatet.

Kommisjonen må belyse hvilke konsekvenser statens manglende anerkjennelse av samenes menneske- og urfolksrettigheter har hatt og fremdeles har på same- ne, både på individ og gruppenivå. På hvilken måte og følgene av at samene gjennom historien frem til i dag har mistet land- og ressursrettigheter, herunder tilgang til ressursene, må være en del av kommisjonens mandat.

Forskning tyder på at samiske kvinner og menn møter forskjellige utfordringer i dagens samfunn. Det er for eksempel påvist at samiske kvinner er mer utsatt for vold i nære relasjoner enn kvinner i samfunnet forøvrig. Sametinget mener det er viktig at kommisjonens arbeid følges opp i et kjønnsperspektiv.

For mange eldre har internatlivet og tapt skolegang medført livslange negative konsekvenser for blant annet muligheten til utdanning, tilgangen til arbeidslivet og medført en tilværelse som minstepensjonister. Ordningen med tapt skolegang har ikke fungert som en tilstrekkelig ordning for reparasjon. Sametinget oppfordrer kommisjonen til å se spesielt på dette.

Skolen som institusjon har vært sentral og effektiv i den statlige assimileringspolitikken, og dette må vies særlig oppmerksomhet. I det forestående forsoningsarbeidet må det fokuseres på hvordan eksisterende institusjoner kan ha en viktig rolle i å skape og endre holdninger samt øke kunnskap om samiske forhold, kultur, historie og rettigheter. Sametinget er fornøyd med at Stortingets presidentskap fremhever behovet for å se på assimileringspolitikken sine konsekvenser også for majoritetssamfunnet.

Sametinget støtter presidentskapets forslag om at kommisjonen skal kunne gå lengre tilbake i den historiske kartleggingen enn kun fra 1800-tallet fram til i dag. Dette vil kunne gi kommisjonen et bedre grunnlag for å forstå assimileringspolitikken historie og bakgrunn. For å forstå omfanget og dynamikken, må kommisjonen også se på hvordan stat, kirke, rettsvesenet og akademia virket sammen i assimileringspolitikken.

Sametinget er tilfreds med at Stortingets presidentskap viser til lignende prosesser på svensk og finsk side. Sametinget oppfordrer kommisjonen til å ha et grenseoverskridende perspektiv og samarbeid.

Avsluttende bemerkninger

Kommisjonen bør vurdere å komme med jevnlig delrapporter til Sametinget og Stortinget, og Sametinget forventer at det vil foreligge delrapporter i inneværende sametings- og stortingsperiode. Kommisjonen kan også komme med forslag til tiltak underveis i prosessen, der den ser mulighet og behov for det.

Sametinget forventer at Stortingets presidentskap gjennomfører konsultasjoner med Sametinget, og at det oppnås et fritt og forhåndsinformert samtykke før endelig mandat og sammensetning av kommisjonen vedtas.

VEDLEGG 2**Brev fra Sametinget til Stortingets presidentskap med innspill til første utkast til mandat, datert 2. mai 2018****Sametingets innspill til mandat for Sannhetskommissjonen**

Samene har gjennom flere hundreår vært utsatt for en omfattende fornorskningsspolitikk. En fornorskningsspolitikk som ble igangsatt og utført av den norske stat. Fornorskningsspolitikken hadde sitt utspring i en ideologi, hvor den samiske folkegruppe ble ansett for å være mindreverdige og stå på et lavere utviklingsstrinn enn den norske majoritetsbefolkningen. Den samiske befolkning hadde ingen fremtid og ville ikke kunne tilføre den norske samfunnsbyggingen noe positivt. Målet var derfor en total assimilasjon inn i det norske samfunnet.

Assimileringen startet allerede på 1700 tallet med en klar religiøs og teologisk motivasjon. På 1800 tallet fikk politikken et mer sosialdarwinistisk og nasjonalistisk preg, der samer og samisk kultur ble ansett som primitive og måtte underordnes den siviliserte norske majoritetskulturen. Prost Andreas Gjølme uttrykte det slik i 1886: «Lappefolket er et barnefolk. De står som folk på barnets naive, uudviklede standpunkt. Det er fornorskningens formål at bringe dem fram til mands modenhet – om dette da er mulig.»

Etter andre verdenskrig vokste den moderne norske velferdsstaten frem. I denne perioden ble assimileringsspolitikken gjerne forklart med hensynet til det samiske folkets velferd og sosiale utvikling. I 1979 kom samiske rettigheter og krav klart til syne i Alta konflikten og senere opprettelse av Sametinget i 1987. Fornorskningsspolitikken begrunnelse og praktisering var rasistisk, og fratok samene rettigheter og livsutfoldelse på dette grunnlag.

I 1997 erkjente, og beklaget, Kong Harald V fornorskningsspolitikken, som den første på vegne av norske myndigheter. Kongen fastslo at den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk, nordmenn og samer.

I 2017 fremsatte stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø og Torgeir Knag Fylkesnes, et forslag i Stortinget om opprettelse av sannhetskommissjon for fornorskningsspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge.

Sametinget i Norge støttet forslaget om opprettelse av sannhetskommissjon gjennom sitt plenumsvedtak i juni 2017.

Fylkestingene i Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag støttet også forslaget. Sametinget deltok også på Stortingets kontroll- og konstitusjonskomites høring om saken i Stortinget.

I juni 2017 vedtok Stortinget at det skal nedsettes en sannhetskommissjon som skal kartlegge fornorskningsspolitikken sine konsekvenser. Mandat og sammensetning av kommissjonen skal skje i dialog med Sametinget og de kvenske organisasjonene. Sametinget har i brev til Stortinget sagt at de om nødvendig vil bruke sin konsultasjonsrett i saken.

Sametinget har i prosessen hatt dialog med Norske kveners forbund, og mottatt verdifulle innspill.

Våren 2018 har Sametinget gjennomført en rekke åpne folkemøter og møter med ulike samiske institusjoner. I tillegg har det kommet skriftlige innspill og det er gjennomført en del samtaler med enkeltpersoner. Disse folkemøtene, 18 i tallet og med totalt 507 deltakere, har vært spredt over hele Sapmi. Vi har møtt et stort engasjement og store forventninger til Sannhetskommissjonens arbeid. Det er ført fylldige referater fra disse møtene, som kan brukes i kommissjonens videre arbeid. Mange deltakere har uttrykt at de nå ser en mulighet for at de selv, familie og samfunn endelig kan få fortelle sin historie om hva fornorskningens konsekvenser har vært. Det har vært et stort spenn i temaer som har vært løftet. Sametinget vil overlevere referater fra møtene og innkomne innspill til kommissjonen. Men vi kan tematisk skissere at følgende tema har vært løftet i innspillene: fornorskning i skolen og kirken, samisk åndelighet, eiendomsrettigheter, næringer, reindrift, identitet, skole/kunnskap, historie, stedsnavn, lovverk/domstoler, språk, høyere utdanning, politikk, helse, media, hverdagsrasisme,

Barnevern, forsoning, overgrep, ulike geografiske områder, funksjonshemmede og likestilling.

Stortingets presidentskap foreslår at kommissjonens forkortede navn skal være Fornorskningsskommissjonen. Vi mener at et slikt navn kan gi assosiasjoner om at dette er en kommissjon som skal drive fornorskning. Sametinget vil foreslå at begrepet Sannhets- og forsoningskommissjonen brukes. Heretter vil Sannhets- og forsoningskommissjonen bli benevnt som kommissjonen i dette dokumentet. Dette navnet setter arbeidet inn i en relevant internasjonal kontekst, og henspiller kommissjonens formål.

Tema

Til utkastets forslag til tema vil vi tilføye at det bør vies oppmerksomhet hvilket historisk tidsaspekt kommissjonen skal ha. I utkast til høring er det litt uklart for oss, da det både nevnes politikken ført i perioder frem til slutten av 1900 tallet og de siste 200 år. Selv om den offisielle fornorskningsspolitikken kan klarere tidsavgren-

ses, er det over en lengre historisk periode vært gjennomført politikk fra statenes side som har bidratt til undergraving av samisk kultur, språk og næring. Eksempelvis strekker den grenseoverskridende reindriften mellom Norge og Sverige lengre tilbake i tid, og statenes inngripen overfor næringen har foregått over lengre tid. Etter vår mening er det ikke mulig å forstå fornorskningens konsekvenser i denne saken uten å se lengre tilbake i tid enn 200 år. Det samme gjelder situasjonen for østsamene som har vært utsatt for statenes grensedragninger og inngripen i et langt historisk perspektiv. Østsamenes situasjon i dag kan bare forstås i et lengre perspektiv. Det kan nevnes en lang rekke eksempler videre om dette, men det er viktig for oss å formidle at kommisjonen må se fornorskningen i et lengre historisk perspektiv og ikke måtte forholde seg til et fastsatt årstall i sitt arbeid.

I forslagens avsnitt om tema sies det at kommisjonen først og fremst skal kartlegge konsekvensene for bruk og praktisering av eget språk, kultur og tradisjonelle næringsveier. Sametinget vil tilføye at kommisjonen også må se på konsekvensene for den samiske befolkning i forhold til levekår, helse og identitet. Det foreligger allerede forskning som viser at fornorskningens politikk har innvirkning på menneskers fysiske og psykiske helse. Samisk nasjonalt kompetansesenter for psykisk helse (SANKS) har gitt oss verdifulle innspill på dette. Traumatisering er en av de største helseproblemer våre, og rus- og selvmordsproblematikk knytter seg til dette, er ett av budskapene fra SANKS. Sametinget har fått flere innspill på hvor tung følelsen av skam og avmakt er i det samiske samfunn. Mange skammer seg over å være same og å ha tapt sitt språk og identitet. Det er en tung oppgave å ta tilbake sin samiske identitet. En av deltakerne på folkemøtet sa det slik: «Man er uten identitet når man ikke har en historie.» Likestilling og fokus på kvinners situasjon bør være tema for kommisjonen. I de tradisjonelle næringene har kvinners situasjon forandret seg som følge av fornorskningen. Det er også interessant å undersøke hvordan ulike kjønn har vært behandlet i denne prosessen. Forskningen som viser at 49% av samiske kvinner har vært utsatt for vold i et livsløpsperspektiv, bør også vies oppmerksomhet.

Sametinget er glad for at Stortinget vil se på fornorskningens konsekvenser for majoritetssamfunnet. Den norske befolkning har også arvet sitt syn på samene fra sine forfedre. Dette mener vi har ført til diskriminering og hatytringer overfor den samiske befolkning. Vi er opptatt av at denne involveringen må skje på et nasjonalt plan, slik at det blir et nasjonalt eierskap til en slik prosess. Involveringen kan skje på ulike måter, og kultur og media kan være relevante kanaler. Forskning viser at samer utsettes for mer diskriminering enn majoritetssamfunnet, og at de i liten grad rapporterer dette til relevante statlige organer. Fra nordnorske

media vet vi at omtale av samiske saker får frem hatet mot den samiske befolkning i kommentarfeltene, og dette vil på sikt være et hinder for utvikling av samisk demokrati og ytringsfrihet.

Et gjennomgående tema i de innspill vi har fått har vært majoritetssamfunnets manglende kunnskap om samene. I media er samiske saker svært usynlig, og det er ofte saker som presenterer det samiske samfunn negativt som får oppmerksomhet. Stereotypier om hva samer er og gjør, er en stor utfordring for oss i møte med det norske samfunn. Det er legitimt og greit å ikke vite noe om det samiske samfunn, selv i statsforvaltning og sentralt politisk nivå. Usynliggjøring av samiske saker i offentlige dokumenter er etter vårt skjønne strukturell rasisme. Vårt mål er at kommisjonen kan bidra til endring på dette.

Formål

Til punktet om formål vil vi tilføye at vårt mål er å gå inn i fremtiden som et stolt folk med et avklart forhold til vår fortid. Da er det viktig at vi etablerer en felles forståelse av myndighetenes behandling av samene og kvenene/norsk-finnene. En forsoning må være et mål. Men forsoning kan ikke skje før urett er rettet opp. Å se på hvordan samer og kvener/norskfinner har blitt behandlet historisk i Norge vil kreve mot og ydmykhet av det norske samfunnet. Forsoning kan aldri være bagatellisering av fortid og nåtid. Vi vil sitere et innlegg i NRK Ytring i 2014 av Sissel M. Bergh og Håkon Hermanstrand: «Det er på høy tid at det samiske skrives inn igjen. Våger Norge det? Grunnloven fikk omsider sin paragraf 110a i 1988, men hva med «Historien om Norge?»

I folkemøtene kom det følgende ytring: «Vi samer blir ofte beskyldt for å ta en offerrolle, men vi ser oss ikke selv som ofre. Tvert imot er vår historie også en historie om å ha overlevd som folk til tross for fornorskningens politikk. Men når vi ytrer våre meninger blir vi ofte av majoritetssamfunnet beskyldt for å ta en offerrolle.» Det vil kreve bidrag fra flere samfunnsinstitusjoner i Norge. Stat, kirke og academia vil være sentrale her. For å forstå fornorskningens omfang og dynamikk, må kommisjonen se på hvordan disse tre institusjonene virket sammen i fornorskningens politikk. Det må bemerkes at Den norske kirke representert ved Samisk kirkeråd har vært viktige dialogpartnere for Sametinget i denne prosessen. Samisk kirkeråd peker på behovet for granskning av kirkens deltakelse i fornorskningens politikk.

Staten har historisk brukt av vitenskapelige miljøer og forskning for å gi sin fornorskningens politikk tyngde. Kjent er Yngvar Nielsens framrykningsteori på slutten av 1800 tallet som skulle underkjenne samenes historiske tilstedeværelse i sørsamisk område. Dette dårlig vitenskapelig funderede arbeid ble brukt av Staten for å fortrenge sørsamene fra sine områder. Det er behov for å se

på forskningsinstitusjonenes historie i fornorskningsspolitikken.

Oppgaver

Sametinget støtter forslaget om tredeling av kommisjonens arbeid.

1. Den historiske kartleggingen av fornorskningsspolitikken er viktig. Den samiske historien er ikke dokumentert for alle de samiske områdene. Mange samer kjenner ikke sin egen historie fordi den ikke er dokumentert og tilgjengeliggjort gjennom skole og samfunnsliv. En deltaker på folkemøtene fortalte at historieløsheten er så stor for mange samiske barn at når de i dag lærer om samiske kultur skjønner de ikke at det er deres egen historie det er snakk om. En grundig gjennomgang av eksisterende historisk materiale og hvor det er behov for videre forskning, er en viktig oppgave for kommisjonen. Vi vil også i møtegå synspunkter om at fornorskningsspolitikken er historisk tilstrekkelig dokumentert. Dette gjelder slett ikke for alle samfunnssektorer og geografiske områder. Eksempelvis kan nevnes sørsamiske, pitesamiske og umesamiske områder hvor fornorskningen har vært sterk. I kommisjonens arbeid vil referansegruppene kunne komme med verdifulle bidrag. Vi foreslår at disse gruppene settes sammen etter geografi, næring og tema.

Skolen som institusjon har vært sentral i fornorskningsspolitikken. Skolen er samfunnets beste arena for å spre holdninger og dannelse. Mange såre historier er blitt fortalt om samebarns møte med skolen, og hvordan dette preget de for livet. Denne historien bør kommisjonen ha et særskilt øye til. I et fremtidig forsoningsarbeid vil også skolen ha sin viktige plass. Endring av holdninger og innlemmelse av samisk historie i norsk samfunn har sin primære læringsarena her.

Sametinget er også opptatt av å peke på de grupper som ikke så lett blir hørt i en slik sammenheng. Det er ikke alle mennesker som har ressurser til å presentere sin historie i form av folkemøter og skriftlige innspill. Samiske barn under barnevernets omsorg, funksjonshemmede og mennesker som har opplevd vold og overgrep i fornorskningsspolitikkenes navn, har behov for en særskilt oppmerksomhet. Dette bør kommisjonen ha for øye, og gi disse gruppene den rettmessige plass i kommisjonsarbeidet.

I vår kontakt med det samiske samfunn ser vi også at alle aldersgrupper vil bidra med innspill. Det er ikke bare den eldre befolkningen som mener seg rammet av fornorskningsspolitikken, men også samisk ungdom forteller om hvordan de kjemper for å få oppfylt sine rettigheter til språk og kultur. Mye av den motstanden de møter er basert på argumenter og forståelse som hører fornorskningsspolitikken til. Kommisjonen bør påse at alle aldersgrupper blir gitt sin plass i arbeidet.

Det er også viktig å se på andre historiske hendelser som var med på å påvirke fornorskningen sterkt. Et eksempel på dette er 2. verdenskrig. Store deler av den samiske befolkning i Finnmark ble evakuert sørover og gjenreisningen ga ingen rom for å videreføre samisk kultur og språk. For mange innebar denne perioden et klart vendepunkt i den samiske identiteten. Alt handlet nå om å bli norsk.

Fornorskningen har også påvirket dagens rettighetssituasjon og rettsoppfatninger. Når man ser på hvordan norske myndigheter historisk har behandlet samene er det ikke tvil om at mange samer har opplevd domstolene som et organ for en urettferdig statlig fornorskningsspolitikk som ikke har respektert samiske rettsoppfatninger, rettigheter og sedvaner. Den historiske gjennomgangen bør for eksempel se på de områder som fikk definert bort sine reindriftsområder og av den grunn lidd rettstap. Dermed er rettighetssituasjonen i mange områder tuftet på feil historiegrunnlag. Reindriftsloven ble laget med formål å beskytte grunneierne sine interesser. Et eksempel er bestemmelsene om kollektiv erstatningsplikt for reieierne ved skade reien påførte grunneierne.

2. Å undersøke virkningene av fornorskningsspolitikken i dag er et arbeid som henger nøye sammen med historisk kartlegging. Her ber vi kommisjonen i tillegg til språk og kultur, se særskilt på de menneskelige omkostningene i form av tap av språk og kultur. I mange områder er den samiske historien så undertrykt at det er krevende å stå frem med samisk identitet. Følelsen av skyld og skam over denne fornorskningen sitter dypt i mange samer. Ulik fornorskningshistorie har også ført til interne motsetninger i det samiske samfunn. Tap av språk og kultur fører til såre diskusjoner om man er samisk nok, samtidig som de samer som har fått beholde språk og kultur føler et stort ansvar for å bringe videre sin arv. I tillegg til å gi mennesker mulighet til å fortelle sine historier til sannhetskomisjonen, kan også andre uttrykksformer være aktuelle. Opplevelser fra fornorskningstiden og konsekvensene av den, kan også uttrykkes gjennom samisk kunst og kultur. Det er viktig for kommisjonen å se på hvordan fornorskningen har påvirket rettighetssituasjonen og – oppfatningen i dag.

3. Foreslå videre tiltak for videre forsoning er en stor oppgave for kommisjonen. Sametinget vil peke på at FN's urfolkserklæring må inn i oppramsingen av lover og konvensjoner. Likeledes gir også FN's barnekonvensjon urfolks barn særskilt vern. De allerede gjeldende rettslige instrumenter må gi samene et reelt rettslig vern. Eksempelvis må det være mulig å bruke FN's barnekonvensjon art. 30 som argument for å få samisk undervisning til sitt barn og ikke møte motstand begrunnet med budsjettmessige hensyn. Forsoning er

ikke mulig før urett er rettet opp. I den forbindelse vil vi nevne plyndring av samiske kirkegårder og gravsteder som fant sted frem til slutten av 1950 tallet. Det ligger i dag nærmere 1000 skjeletter oppbevart i Universitetet i Oslos lagre. Sametinget har fått råderett over disse skjelettene, men en ønsket tilbakeføring fordrer økonomisk vilje fra staten. Det samme gjelder de kulturhistoriske gjenstandene som er hentet fra det samiske samfunn og i Folkemuseets eie. Her er dialog om tilbakeføring i gang, men det krever økonomisk hjelp fra staten.

Sametinget er det samiske folks demokratisk valgte organ. For Sametinget er det viktig at man får størst mulig grad av autonomi i budsjettsaker. Det er en del av samisk selvbestemmelse, som igjen vil være et moment i en forsoningsprosess. En mor sa i folkemøte at for henne vil den beste forsoning være at hennes barn får tilbake det språk hun selv har tapt. Kommisjonen bør være åpen for at forsoning er forskjellig for mennesker og områder i det samiske samfunn, men at det finnes fellesnevner i dette forsoningsarbeidet.

Metode

Dokumentasjon av fornorskningsspolitikken og kommisjonens arbeid er viktig. Kommisjonens arbeid vil være gjenstand for fremtidige generasjoners oppmerksomhet. Det vil derfor være viktig at resultatet av arbeidet er tilgjengelig for ettertiden. Sametinget vil peke på Arkivverket som en egnet plass for oppbevaring av materialet. Samtidig vil det være behov for et dokumentasjonssenter. Det vil kunne være med å tilgjengeliggjøre fornorskningsspolitikken og kommisjonsarbeidet for større deler av befolkningen. Man må kunne fortsette at dette arbeidet vil føre til at pensum i skolen om samisk historie og kultur får en større plass. Likeledes at vitenskapsinstitusjoner og utdanningsinstitusjoner inkorporerer samisk historie og kultur i sine sentrale dokumenter og læreplaner.

Fornorskningsspolitikken inngripen på de fleste samfunnsområder har vært debattert, og hvordan dette har vært opplevd for enkeltpersoner og samfunn. Det er viktig for Sametinget å understreke at vår liste av steder som er besøkt med folkemøter på ingen måte er uuttømmende. Tid og ressurser har satt rammer for hvor mange steder vi har kunnet besøke. Vi har underveis i prosessen fått ønsker om å arrangere flere møter på flere steder. Særlig områder hvor fornorskningen har stått sterkt har behov for mer fokus fra kommisjonen. Det er derfor en sterk henstilling til kommisjonen, at den må bruke mer tid på å komme i kontakt med befolkningen og avsette nok tid til å lytte til enkeltmenneskers historier. Det er, etter vårt syn, nødvendig å skape tillit og trygge rammer for kommisjonens møte med enkeltmennesker og samfunn. Det er mange personlige beretninger, som krever et godt apparat i kommisjonen for å bli ivaretatt. Kommisjonen bør også ha tilgjengelig hel-

sepersonell som kan ivareta mennesker etter at man fortalt sin historie. For mange er fornorskningen traumatiserende og vekker til live sterke følelser. Samisk språk og kulturkompetanse i møte med den samiske befolkningen er også helt nødvendig. For øvrig vises til det som er skrevet tidligere i dette dokumentet om hvordan arbeidet i kommisjonen bør gjennomføres.

Forventningene til kommisjonens arbeid ble uttrykt slik av en deltaker: «Allet čierut min duššid dihte. Allet bija min dan dillái ahte šaddat rahpasit ja lihkká ii boade makkárge rievdadus dán barggu maŋŋil». Oversatt kan det sies slik: «Ikke la oss gråte uten grunn. Ikke sett oss i den situasjonen at vi skal åpne oss om dette og så kommer det ingen forandringer etter dette arbeidet.»

Sametinget er opptatt av at kommisjonen må ha nær kontakt med lignende prosesser i Sverige og Finland. Samene er ett folk som bor i fire stater og mye av vår historie er felles. Et fullgodt resultat vil derfor avhenge av nært samarbeid med våre naboland. Lignende kommisjoner for urfolk i andre deler av verden kan også bidra med verdifulle erfaringer til kommisjonen.

Som nevnt ovenfor er det vår mening at det foreslåtte tidsperspektivet er altfor kort. Til sammenligning arbeidet kommisjonen i Canada i over 6 år. Vi tror at kommisjonen vil starte en prosess i det samiske folk, hvor mange vil bruke tid før de tør fortelle sin historie. Det må derfor være tilstrekkelig med tid til dette arbeidet.

Sametinget vil behandle mandatet for kommisjonen i Sametingets plenum 01.06.2018.

Sametinget er opptatt av at kommisjonen skal bemannes av mennesker med kompetanse om de ulike områdene fornorskningsspolitikken har berørt. Vi vil be om at Sametinget konsulteres om sammensetning av kommisjonen.

VEDLEGG 3**E-post fra Kvenlandsforbundet v/leder Bjørn Seppola vedrørende kommisjon om fornorskingspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge. Høringsuttalelse fra Kvenlandsforbundet, datert 30. april 2018****Kvenlandsforbundets kommentarer til Første utkast til mandat for kommisjonen som skal se på fornorskingspolitikken overfor samer og kvener/norskfinner og dens konsekvenser****FORORD**

Til innstilling 493 S (2016-2017) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø og Torgeir Knag Fylkesnes om en sannhetskommisjon for fornorskingspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge, vedtok Stortinget den 20. juni 2017:

«Stortinget ber presidentskapet utarbeide forslag til mandat for kommisjonen, dens navn og sammensetning.»

I innstillingen ga komiteens flertall uttrykk for at mandat og sammensetning av kommisjonen bør utarbeides i nært samarbeid med Sametinget og kvenske/norsk finske organisasjoner.

På denne bakgrunn har Stortingets presidentskap invitert representanter for Sametinget, Norske Kveners Forbund, Kvenlandsforbundet og Norsk finsk forbund til å gi en kommentar til forslag til mandat for kommisjonen og foreslå medlemmer i kommisjonen. Det foreliggende dokument er Kvenlandsforbundets kommentar til ovennevnte forslag.

I tillegg til at Kvenlandsforbundet er en interesseorganisasjon for kvener og finner i Norge, er forbundet, etter sin formålsparagraf, også en forskningsinstitusjon. Forskning om kvenene, deres språk, kultur og historie samt det forne Kvenlands historie og rettighetsforhold er første delpunkt i organisasjonens formålsparagraf. Så vidt vi kjenner til er KLF den eneste institusjon/organisasjon i Norge som har utvikling av forskning på kvenske og finske forhold gjort av kvener som formål. Kvenlandsforbundet har kontakter og medlemmer over hele det kvenskfinske området. Vi har medlemmer som har gjennomgått både fornorskning og revitalisering. Dokumentet er blitt til på bakgrunn av medlemmenes informasjon basert på personlige erfaringer i kombinasjon med forskning.

Ved utarbeidelsen av dette dokument, har vi videre hatt som mål at dokumentet i tillegg til sitt primære mål, informasjon til Stortingets presidentskap, også skal kunne tjene som informasjon til et bredere publikum om fornorskingspolitikken, kvenens situasjon i dag, forskjellsbehandlingen av samer og kvener, og andre forhold vi har berørt. Vi har derfor i vår gjennomgang tatt

med momenter og forhold som kan ha interesse for medlemmene, for allmennheten, andre minoriteter og forskere i inn og utland som ønsker å sette inn i kvenene og finnenes situasjon i Norge.

Kvenlandsforbundet deltar, som representant for kvenene, i The World Congress of the Finno-Ugric peoples som er en samarbeidsorganisasjon for 22 finsk-ugriske folk. Organisasjonen har sine kongresser hvert 4 år, og har mellomkonferanse i Tartu i oktober 2018. Organisasjonen har finsk, engelsk og russisk som arbeidsspråk. KLF deltar også i OHCHR Expert Mechanism on the right of Indigenous Peoples. Denne organisasjonen har årlige møter i Genève i midten av juli hvert år. Om ikke dette dokument kan brukes direkte ved oversettelse, kan det i alle fall brukes som et grunnlag for bearbeiding med tanke på oversettelse.

KVENLANDSFORBUNDET – ORGANISASJON OG FORMÅL

Kvenimaayhistus/Kvenlandsforbundet ble stiftet i 1999 som en felles nordisk kvenorganisasjon med avdelinger i 3 land, Norge, Sverige og Finland. Fra 2006 har den norske avdelinga vært registrert som en egen organisasjon.

Forbundets formål er å utforske og overvåke Kvenlandets kultur, historie, bosetningshistorie, språk og rettigheter, hvorav sistnevnte også omfatter anerkjennelse av og styrking av eiendomsrett og bruksrett til land, naturressurser og vann.

Forbundet forsøker å nå sitt mål gjennom å fremme og klarlegge kvenenes slektsforhold, historie, bosetningshistorie og nedarvede rettigheter for medlemmene, for andre som bor i området og for myndighetene. Informasjon frambringes gjennom forskning og innsamling av informasjon. Vi overvåker kvenenes historie, språk og kulturelle situasjon og gir uttalelse i aktuelle spørsmål vedrørende disse ting. KLF representerer kvenene i The World Congress of the Finno-Ugric peoples og har deltatt i kongressene i Lahti (2016), Sjøfok, Ungarn (2012), Hanti-Mansjisk 2008, og Tallinn 2004. Vi har også representerer også kvenene i OHCHR Expert Mechanism on the right of Indigenous Peoples i Genève.

KLF deltar i alle høringer som gjelder kvener og nasjonale minoriteter, - leverer skyggerapporter til norske rapporter om minoritetsrettspolitiske spørsmål og deltar aktivt i offentlig debatt om disse spørsmålene.

DEFINISJON AV FORNORSKNINGSPOLITIKKEN

Fornorskingspolitikken mot kvenene var en bevist styrt politikk utøvd av den norske stat, rettet mot barn av kvener/finner i Norge, som skulle påvirke barna til å skifte språk og etnisk identitet. Selv om man med en viss rett kan hevde at for en del av aktørene var hensikten kun å lære barna norsk, så er det nå engang slik i vårt rettssystem at resultatet av en handling er avgjørende for vurderingen i ettertid. Om man for eksempel skal bade et barn og bruker så varmt vann at det oppstår avflassing av hud, brannsårl og varige mén, så er man ansvarlige for det.

Virkemidlene eller arbeidsmåten i fornorskingspolitikken var at lærere, prester og andre offentlige ansatte gjennom overtalelse, press og delvis tvang skulle påvirke barna til å skifte ut deres tradisjonelle etniske markører, (språk, musikk, skikker og sedvaner) med tilsvarende norske etniske markører.

Drivkreftene bak fornorskingspolitikken var i første rekke sikkerhetspolitiske hensyn. Dels også sosialdarwinisme og rasisme.

Det er en utbredt misforståelse at fornorskingspolitikken var igangsatt for at kvenfinnene skulle lære seg norsk slik at de skulle klare seg bedre i det norske samfunnet. Vi har forskningsmateriale (Friis sitt etniske kart fra 1861) som viser at 95 % av de kvenske familiene, på egen hånd, allerede i 1861 hadde skaffet seg kunnskaper i norsk før fornorskingspolitikken ble satt i gang. I mange fler-etniske samfunn rundt om i verden viser erfaringene at de ulike gruppene, på eget initiativ, raskt lærer så mye av hverandres språk som hver og en behøver for utøvelsen av sine yrker og for sin næringsvirksomhet. Dette var også den aktuelle situasjonen i Nord-Norge hva gjaldt kvenene/finnene. Skoledirektør Brygfjeld skrev i 1923 at kvenene hører til "Finmarkens mest foretakssomme og driftigste folk".

Det er således heller ikke grunn til å tro at bruken av kvensk/finsk på noe som helst historisk tidspunkt var et hinder for at kvenene skulle klare seg økonomisk i det norske samfunnet. Tvert imot, kvenene/finnene klarte seg godt økonomisk, men av nasjonale sikkerhetspolitiske grunner måtte man få dem til å skifte språk og identitet. Deler av den økonomiske suksessen i de kvenskfinnske lokalsamfunnene bygde på det handelsfortrinn to-språkligheten gav når handelen gikk på tvers av landegrensene. Denne delen av økonomien ble brutt ned av fornorskingspolitikken.

Fornorskingspolitikken ble igangsatt ved et vedtak i Stortinget i 1852 og har aldri offisielt vært avsluttet. Selv om de mest iøynefallende fornorskingsstiltak gradvis ble trappet ned i årene etter siste krig og særlig etter 1990-tallet, videreføres mange av prinsippene i fornorskingspolitikken den dag i dag.

Fornorskingspolitikken var, vellykket sett fra fornorskernes side. Største delen av den kvenskfinnske

befolkninga skiftet virkelig språk og identitet. Baksiden av dette var imidlertid at den kvenskfinnske språkkulturen langt på vei gikk under, og forsvant som en del av kulturlandskapet i Norge.

Det er derfor ikke selve dette med å lære seg norsk som var det urettvise i saka. Det var måten det var gjort på og resultatet av tiltakene som vi må gripe fatt i. Kvenlandsforbundet ber om at det innarbeides i mandatet at kommisjonen skal ta utgangspunkt i det som ble resultatet, - et identitetsskifte, utrede problematikken omkring identitetsskifte generelt og hvilken virkning dette fikk for kvenfinnene som gruppe og for enkeltpersonene innen gruppen.

«Tar man morsmålet fra et folk, så tar man også selv-tilliten, kreativiteten og identiteten fra det, til syvende og sist livsnerven» sitat fra Georg Sauerwein, tysk språkvitenskapsmann og humanist (1831-1904), bosatt i Oslo.

KVENENES SYN PÅ EGEN HISTORIE

Kvenfinnenes historie er en annen enn den historie norske myndigheter og Sametinget forteller om kvener/finner. Kvenfinnenes historie og rett bygger på at de er en opprinnelig befolkningsgruppe i Troms og Finnmark. Så langt tilbake som vi kjenner områdets historie har en større eller mindre del av befolkningen i Finnmark vært finner. Det burde holde med å henvise til at allerede i sagatiden ble området kalt Finnmark. En benevning som klart viser til finnenes og kvenenes forfedre. Sjøfinnene i senmiddelalderen var hovedsakelig finner. De innvandringene er av finsktalende folk fra Finland og Nord-Sverige som kom på 1700- og 1800-tallet innebar kun at den opprinnelige finnebefolkning økte i antall. Men samtidig innvandret dansker og nordmenn fra det sørlige Norge og samer innvandret fra Finland/Sverige, slik at fordelingen mellom de etniske gruppene, nordmenn, samer og kvener/norskfinner holdt seg nolenlunde jamt.

Norsk nasjonalisme og politiske vurderinger under fornorskingspolitikken, har ført til et forsøk på å omskrive historien til kvenfinnene til ene og alene å være en historie om innvandring fra Finland til Norge i de siste 3- 400 år. Men en slik omskriving av historien var en del av fornorskingspolitikken som vi altså nå skal gjøre en granskning av. Derfor kan ikke den omskrevne historien, som er et resultat av fornorskingspolitikken innebar, gjøres til det grunnlag kommisjonen skal bygge sitt arbeid på.

For ethvert folk eller etnisk gruppe er folkets historie en sentral del av folkets identitet som knytter gruppa sammen. Retten til å definere sin egen historie er en del av minoritetenes rettigheter. Kvenens historie kan ikke vedtas av Stortinget og Sametinget. Når samiske politiske organer, som Sametinget, gir seg til å definere en nabo-minoritets historie, nærmere bestemt kvenenes og finnenes historie, så bryter de sentrale rettigheter for

minoriteter. Nemlig retten til å definere seg selv, sin identitet og historie.

Dersom kommisjonen skal kunne arbeide fritt og selvstendig etter demokratiske premisser som er vanlige i vårt samfunn, kan ikke oppdragsgiver, som er Stortinget, diktere kommisjonenes medlemmer å følge et historiesyn som er i strid med det historiesyn minoritetene selv står for. Minoritetens eget syn på sin historie må respekteres. Det kvenske historiesyn er at kvener/finner har hatt tilhold i Finnmark og Troms fra de eldste tider. De innvandringer vi hadde på 1700 – 1800-tallet tilførte de gamle sjøfinnebosettingene et befolkningstilskudd, men den kvenskfinske tilstedeværelsen i det område som i dag er Troms og Finnmark er betydelig eldre enn disse innvandringene.

Den kvenskfinske befolknings historie i Finnmark er minst like gammel som den norske og samiske. Kvenene/finnene er like mye og like lite urfolk som samene eventuelt er urfolk i Norge.

Det kvenskfinske folkets tilstedeværelse i Troms og Finnmark er resultatet av en historisk prosess som ingen kjenner begynnelsen på. Vi aksepterer selvfølgelig at Troms og Finnmark er en del av kongeriket Norge, men vi aksepterer ikke en historiefremstilling som går ut på at samer var før kvener/finner i området. Denne framstillingen er basert på politikk og kan ikke dokumenteres.

Kvenlandsforbundet ber Stortingets presidentskap innarbeide i kommisjonens mandat at kommisjonen i sitt arbeid skal respektere og ta utgangspunkt i den enkelte minoritets syn på sin historie, kultur og utrede de negative følger minoriteten selv og dens medlemmer gir uttrykk for har vært en følge av fornorskingspolitikken. På samme måte skal kommisjonen utrede hvilke tiltak minoriteten selv gir uttrykk for kan være aktuelle å iverksette i det videre arbeidet.

OPPRINNELIG KULTUR OG DEN NYKONSTRUERTE KVENSKE OG SAMISKE KULTUR

I boken «Samer og samiske forhold i navn og tall», utgitt i 2017, skriver forfatteren Odd Mathis Hætta:

«De samer som fortsatt gjennom sine foreldre eller besteforeldre har grunnleggende samiske kultursærtrekk som språk, bosettingsområde, har delvis beholdt sine skikker og sedvaner. I debatten som lovendringen (i reglene for innføring i Sametingets valgmannstall. Min anmerkning), er denne velgergruppen blitt betegnet som de essensielle samer. De er sterkt mindretall i Sametingets valgmannstall i forhold til de konstruerte samene. Det er de som gjennom mange generasjoner er fornorsket og har sin identitet knyttet kun til bestemmelsene i sameloven om at en av deres oldeforeldre kan ha behersket samisk. Men de kan ikke dokumentere det. De kan ikke samisk og skiller seg heller ikke kulturelt fra den øvrige befolkningen. De har ingen spesifikke, essensielle samiske kulturelle trekk.»

Odd-Mathis Hætta deler her den samiske kulturen i to hoveddeler, - den essensielle eller opprinnelige samiske kulturen som baserer seg på tradisjonelle etniske markører som språk, seder og skikker. På den andre side den nyere konstruerte samiske kulturen, som baserer seg på samelovens bestemmelser om at når en av oldeforeldrene har behersket samisk kan en person regne seg som same.

På samme måte kan også kvenkulturen deles opp i to hoveddeler. Den essensielle eller opprinnelige kvenskfinske kulturen basert på de tradisjonelle etniske markører (språk, musikk, seder og skikker) og en ny kvensk kultur som baserer seg på avstamning, etter mønster av samelovens bestemmelser om at en av deres oldeforeldre kan ha snakket kvensk. Det er under utvikling en ny-konstruert kvensk kultur med norsk språk som det bærende element. Denne kulturen retter fokuset mot kaffekvelder og festivaler på norsk, kurser i slektsforskning, foredrag om bygdas historie og verning av kulturminner. Denne nye kven-kulturen er i god vekst. Samtidig blir det stadig færre kvenfinner som vedlikeholder de tradisjonelle kvenskfinske etniske markører. Den ny-konstruerte kvenkulturen og tilsvarende konstruerte samekultur er i ferd med å etablere seg som sub-kulturer innenfor den norske kulturen.

Til å drive denne, i og for seg utvilsomt trivelige virksomheten som utbyggingen av de ny-konstruerte kvenkulturen, mener en del av de som definerer seg som kvener på denne måten, at de er berettiget til deler av de midler Stortinget årlig bevilger til opprettholdelse av kvensk/norskfinsk kultur, under henvisning til at de hadde en oldeforeldre som snakket kvensk. Samtidig må andre nordmenn, som driver med de samme kulturaktiviteter, arrangere sine festivaler, kaffekvelder og kurser i slektsforskning uten støtte av midler som Stortinget har avsatt til støtte for opprettholdelsen av kulturen til kvener/norskfinner. Det er ikke noe å si på at majoritetsbefolkningen oppfatter det som feil av noen skal ha spesiell støtte av staten til norskspråklige aktiviteter med en begrunnelse om at de hadde en oldemor eller far som snakket kvensk eller samisk.

De konstruerte samer og kvener bærer ikke på en kulturell arv som de har et sterkt følt personlig ansvar for å ta vare på. De skiller seg ikke språklig eller kulturelt fra den øvrige befolkningen i Norge. De er norske statsborgere som er fullt ut integrert i samfunnet der de i bor og har alle fordeler og plikter som alle andre norske statsborgere. Men de samme – de konstruerte samene og kvenene – er i et overveldende flertall når det skal utdeles midler til støtte for å opprettholde språk og kultur-arv, - holde liv i de etniske markører. De kan derved gjøre bruk av økonomiske ressurser tiltenkt vitalisering av språk og kultur til andre formål enn givelsen (Stortinget) hadde tenkt bare ved å henvise til en oldemor eller far som for et halvt hundre år siden snakket kvensk, uten at

de samtidig ser nødvendigheten av å delta i det arbeid som opprettholdelse av tospråklighet og minoritetsetnisitet innebærer, og som midlene egentlig skal brukes til.

Det er støtte i norsk opinion for at det er statens ansvar å støtte opp vedlikehold av minoritetskulturer. Men når midlene fordeles på bakgrunn av språket til oldeforeldre og ikke på bakgrunn av aktiviteter i dagens samfunn, så blir denne positive holdningen i norsk opinion gradvis undergravd. Taperen i dette spillet blir den essensielle og opprinnelige samiske og kvenske språkkulturen. De kvener/norskfinner som vil bruke tid og krefter på å opprettholde språkkulturen er allerede havnet i et håpløst mindretall, med de følger det får for utpeking av satsingsområder og fordeling av midler. Størstedelen av de midler som er tiltenkt opprettholdelse av minoritetsspråk og -kultur går i realiteten til norsk-språklige formål og skaper ulike muligheter mellom de nordmenn som har en av oldeforeldrene med samisk eller kvensk språk og de nordmenn som ikke har det. Myndighetene støtter på denne måten opp sterkest under den delen av minoriteten som går over til norsk kultur og språk. Dette må betraktes som en videreføring av fornorskingspolitikken, noe kommisjonen som skal granske fornorskingspolitikken, absolutt bør vie oppmerksomhet.

JORDBRUK – SKOGBRUK – REINDRIFT

Grunnlaget for bosetting og næringsliv i Troms og Finnmark er naturressursene i området. Om vi skal fremme likeverd og like rett mellom folkegruppene må forvaltningen av ressursene være etnisk nøytral. Finnmarksloven av i dag er ikke etnisk nøytral. Den bestemmer at en av gruppene, samene, skal ha en særrett til representasjon i styret. Kvenlandsforbundet ber om at det tas inn i kommisjonens mandat at Finnmarksloven skal gjennomgås og vurderes. Etter vårt syn må den bli etnisk nøytral før utvikling av likeverd og likerett kan skje. Vi ønsker at den norske Fjellogen, i sin helhet, uten rett til innsigelse fra Sametinget, skal gjøres gjeldene også i våre områder. Ressursene i fjellet og i utmarka må tas i bruk på en måte som gagnar alle bosatte i vedkommende bygd/kommune, uten at en etnisk gruppe, samene, skal ha særrett.

Fram til 1867 hadde det i prinsippet vært fritt salg av jord til jordbruksformål av statsgrunn i Troms og Finnmark. Myndighetene ønsket at jordbruket i området skulle utvikles. Bøndene i finsk og svensk Lappland hadde i allerede løpet av 1600-tallet fått utviklet teknologi og kornsorter tilpasset forhold til fjells og på Nordkalotten. De etablerte deres jordbruksform, kontinentalt jordbruk, i de store elvedalene i Troms og Finnmark allerede ved 1700-tallets begynnelse. Kvenene/finnene ble pionerer i jordbruket her oppe. Under fornorskingspolitikken oppstod også en idé om å bidra til

fornorskning gjennom jordsalgspolitikken. Fra 1867 fikk vi en del forordninger som skulle begrense andelen kvener i jordbruket. Disse kulminerte med en bestemmelse i reglementet for salg av jord i Finnmark (som også gjaldt Troms) fra 1902, som hadde følgende formulering:

«Afhændelse maa kun ske til norske statsborgere og under særlig hensyn til at fremme bosættelsen af en for distriktet, dets opdyrkning og øvrige nyttiggjørelse skikket befolkning, som kan tale, læse og skrive det norske sprog og benytter det til daglig bruk»

Dette reglementet stod ved lag til 1965, men det ble ikke håndhevet med like stor nøyaktighet i alle distrikter.

Store deler av utmarka i Troms er umatrikulert statsgrunn. Det var av denne grunnen det fram til 1867 ble solgt jord til jordbrukere, - flertallet av dem var finsk/kvensk-talende. Men fra 1867 ble det tatt hensyn til at andelen finsktalende jordbrukere skulle reduseres. I tillegg foretok staten på slutten av 1800-tallet «oppkjøp» av store områder allerede matrikulert grunn som i dag disponeres av Statskog. Det ser ut til at disse «oppkjøpene» i hovedsak ble foretatt fra kvenske bønder. Der er ikke, så langt vi kjenner til, gjort forskning omkring motivet og omstendighetene rundt disse «oppkjøpene», men i de aktuelle kvenske bygdemiljøene lever det en oppfatning av at Statskogs kontroll med og disponering av utmarka i deres bygder har medført et hinder for utvikling jord- og skogsbruk, - og kanskje også for annet næringsliv.

Kvenlandsforbundet ber om at det tas inn i mandatet at disse oppkjøpene granskes for å avklare om de var en del av fornorskingspolitikken og hvilke følger statens oppkjøp av utmarka fikk for det kvenske jordbruket i berørte områder/bygder. Herunder også utrede om avslag på kjøp av jord til utvidelse av jordbruksdrift, under rasjonaliseringa i jordbruket på 1950 – og 1960-tallet, fikk negative konsekvenser for utviklingen av jordbruksdriften i bygder berørt. Tiltak for forsoning må nødvendigvis inneholde at jordbrukerne i disse områder på ny får tilgang til utmarksområder som i dag disponeres av Statskog.

Reindrift er en tradisjonell kvensk-finsk næring. Men som et ledd i fornorskingspolitikken ble kvenene/finnene gradvis skjøvet ut av denne næringa og reindriften ble mer og mer lovregulert som samisk næring. Fram til langt utpå 1900-tallet var det ganske vanlig at de kvenske/finske gårdbrukerne i Norge hadde rein. I dag har de det ikke. Selv om utmarksområdene er felles, beiteretten i allmenningene er felles og kvensk-finske bønder har rett til å slippe sine dyr på beite i fellesbeitet, så har de i praksis ikke lov å slippe rein på beite i allmenningen. De må holde seg til sau, geit, hest og storfe. Kvenlandsforbundet ber om at det i mandatet tas med at

kommisjonen skal se på reindrifftsloven. Er det i samsvar med likeverd og likebehandling av borgerne at retten til å holde et husdyr, i dette tilfellet rein, skal være basert på etnisitet? I denne forbindelse viser vi til at i Finland er retten til å holde rein allmenn. Der ser vi stadig oftere at bønder har et antall rein på sine gårder. Om vinteren fores de med høy, innsamlet for og pellets. Om sommeren slippes reinen på sommerbeite i fjellet og hentes ned om høsten. Nærmest på samme vis som vi i Norge driver med sau. Å holde rein på gårdene som husdyr sammen med andre husdyr har gamle tradisjonelle røtter blant kvener/finner. Tiltak for forsoning bør inneholde tiltak hvor reindrifta løses fra sin nåværende etniske binding og hvor også kvener/finner og nordmenn har lov til å drive med rein.

SKOLE OG BARNEHAGE

Fram til 1936 kunne både kvenske og samiske barn få leseopplæring i eget språk i timene med troslære. Ca 3500 kvener/norskfinner og et tilsvarende antall samer hadde fram til 1936 lært å lese og skrive eget språk gjennom denne ordningen. Men den 7 juli 1936 fjernet Stortinget denne muligheten for de kvensk/finsktalende barna. Fra 1936 var det kun tillatt med samisk i troslæren i tillegg til norsk. I 1936 ble det således i norsk skole etablert en etnisk diskriminering som ble ført videre etter krigen. Samisk skole og offentlige tiltak for å støtte opp samisk språk ble gradvis utbygd. I 1946 startet de første radiosendinger på samisk, i 1947 ble samisk skolekomite etablert, i 1951 startet Samisk folkehøyskole, i 1959 ble hjelpespråkopplæringa på samisk utvidet til ordinær opplæring på samisk i grunnskolen. I de etterfølgende år ble det etablert rett til barnehage på samisk og til slutt hele grunnskolen på samisk. Samisk forskning og samisk høyskole ble etablert. Radiosendingene ble utvidet til Sameradioen med både radio og TV-sendinger.

For finsk ble det ikke bygd ut et tilsvarende støtteapparat i årene etter krigen. På 1950- og 1960-tallet ble alle initiativ til opplæring på eget språk for kvensk/finske barn avvist. Først i 1970 ble det åpnet for valgfag i finsk i videregående skole og etablert 5 minutter finsksendinger i NRK. Og i 1991 ble det satt i gang med en forsøksordning med finsk som sidemål i grunnskolen, inntil 3 timer pr uke, som ble lovfestet i 1997. Siden 1990-tallet har tiltakene for kvensk/finsk i skoleverket flatet ut. Skoleloven tillater fortsatt ikke utvidet opplæring i finsk/kvensk. Barnehageloven åpner ikke for barnehager på kvensk/finsk. I barnehagene er fortsatt kvensk/finsk i praksis utestengt.

Kvenlandsforbundet ber om at det tas inn i mandatet at kommisjonen skal granske ulikhetene i skole og barnehagetilbud til de kvenske/finske barna og de samiske barna i dagens samfunn og vurdere om disse er en fortsettelse av fornorskningspolitikken.

Stortinget vedtok i 1984:

"Flertallet, medlemmene fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet ville se det som ønskelig om den kvenske befolkning kunne få undervisning i — og om mulig på sitt morsmål.

Flertallet ber departementet legge fram en vurdering av dette spørsmålet.

Komiteéns mindretall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, mener at det må legges til rette for at den kvenske befolkning kan få opplæring både i og på sitt morsmål. Mindretallet ber departementet legge fram en vurdering av hvordan og hvor raskt dette kan skje." (Innst. O. nr 84 – 1984-85:5)

Men til tross for at hele Stortinget den gang stilte seg bak ønsket om en slik vurdering, så har det ennå ikke blitt presentert en slik vurdering. Det virker som om administrasjonen (departementet) i dette tilfelles ignorerer Stortingets vedtak. Vi ber om at det tas inn i mandatet at kommisjonen også skal vurdere om administrasjonen (departementene) har hatt holdninger til kvensk/finsk som har ført til at tiltak vedrørende kvener/finner er blitt prioritert ned?

SAMMENSETNING AV KOMMISSJONEN

I Innstilling 493 S (2016-2017) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen, gir komiteens flertall, i innstillingen uttrykk for at «sammensetning av kommisjonen bør utarbeides i nært samarbeid med Sametinget og kvenske/norsk finske organisasjoner». Dette kan neppe tolkes annerledes enn at Kvenlandsforbundet, som er en landsomfattende organisasjon som organiserer kvenske og finske folk i Norge, har en rett, vedtatt av Stortinget, til å delta i «et nært samarbeid» om hvordan kommisjonen skal settes sammen. Stortingsflertallets formulering er i dette tilfellet i tråd med gode demokratiske tradisjoner og i samsvar med internasjonale konvensjoner om rettigheter for minoriteter.

I skriv av 17.11.2017 fra Stortingets presidentskap til Sametinget og de kvenske/norskfinske organisasjonene skriver presidentskapet at «utgangspunktet for en stortingsoppnevnt granskingskommisjon at den skal bestå av personer som har nødvendig faglig kompetanse og integritet, jf. Stortingets forretningsorden S 19 fjerde ledd.»

Både uttrykkene «nødvendig faglig kompetanse» og «integritet» krever en grundig gjennomdrøfting før kommisjonens medlemmer kan utnevnes. For i dette tilfellet vil etnisk kompetanse være en del av den nødvendige faglige kompetanse. Og med kvenskfinnsk etnisk kompetanse mener vi i dette tilfellet personer som er fortrolige med kvenskfinnske etniske markører som språk, musikk, seder og skikker og bruker dem i dagliglivet som en naturlig og integrert del av hverdagen. To-språklig kompetanse er et annet uttrykk som ligger tett opp til uttrykket etnisk kompetanse.

Det er videre en selvfølge at det til uttrykket «nødvendig faglig kompetanse» også hører med at medlemmene bør ha reell kompetanse i fagområdet, enten nå den er tilegnet gjennom formell utdanning eller gjennom erfaring fra forenings- og yrkesliv. Ved oppnevning av medlemmer i kommisjonen må man således vurdere både kompetanse tilegnet gjennom utdanning/erfaring og etniske kompetanse. Kvenlandsforbundet kan ikke godta en kommisjon sammensatt kun av personer som har etnisitet, dvs personer som kun behersker norske etniske markører. Det er et krav fra vår side at kommisjonen skal ha et eller flere medlemmer som har kvensk-finsk etnisitet i så måte at de behersker kvensk-finske etniske markører og selv medgir at de har kvensk-finsk etnisitet. I dette krav inngår at den etniske sammensetningen av kommisjonen må drøftes og klarlegges ved oppnevningen. Siden dette er en kommisjon som skal behandle forholdet mellom 3 etniske grupper, vil det uansett, når kommisjonen er oppnevnt og dens arbeid skal vurderes, bli en diskusjon om den etniske sammensetningen, og spekulasjoner omkring sammensetningen, hvordan og hvorfor.

Heller ikke kravet til «integritet», omtalt i President-skapets skriv av 17.12.2017, kan oppfylles uten en forutgående drøfting og klarlegging. Slik forvaltningsloven kap II, om habilitet, er utformet, vil det i denne sak være mulig å reise spørsmål ved integriteten til alle personer som mottar sin lønn fra den norske stat. Det gjelder også forskere og ansatte ved norske høyskoler og universiteter, for de får sine lønnsmidler fra Staten. Deres framtid og lønn til det daglige brød er avhengig av at Staten gir Universitetene penger. De er ansatt i et firma (Staten) som er part i saka. Det gjelder også forskerne og fagfolkene ved Norsk institusjon for menneskerett (NIM) og Gáldu. Vi vil derfor ikke støtte at disse to institusjonene, som fra 1.1.2017 er slått sammen til en institusjon skal gis en sentral rolle i kommisjonenes arbeid, hverken som sekretariat eller som premissleverandør.

Likeledes vil personer som har sittet i ledende stillinger på institusjoner hvor samisk har vært framskjøvet, samtidig som kvensk/finsk har vært trykket ned, får derved svekket sin integritet. Norske politikere, som i hele etterkrigstiden har vedtatt lover, forskrifter og NOU-er samt bevilget rikelig med midler til samiske tiltak som førte til en forsterket diskriminering av kvene/finnene kan vel heller ikke ha sin fulle integritet i behold. Man kan forutsi at det i dagens situasjon ganske raskt vil bli reist spørsmål om de er ute for å tilsløre sin egen deltakelse og eget ansvar for denne uretten, som har pågått over et så langt tidsrom. De har nemlig deltatt i denne uretten uten å reagere den gang de satt i posisjon.

Det er like godt å innrømme, jo før jo heller, at det blir tilnærmet umulig å finne en eneste person i dette landet, som ikke er involvert i saka på en eller annen

måte som kan sies å svekke personens integritet. Vi mener det er et selvbedrag å forstille seg at slike nøytrale personer fins, all den tid alle mennesker i landet har en etnisitet og menneskets etnisitet er en faktor som spiller inn i denne saka. Den eneste løsning vi i Kvenlandsforbundet kan se, er at man tar dette faktum inn over seg, og setter sammen en kommisjon hvor medlemmene blir nominert av de ulike gruppene, representert ved sine politiske institusjoner/organisasjoner. Når kommisjonen er opprettet må medlemmene kunne arbeide selvstendig uten at de organisasjoner som har utpekt dem har instruksjonsmyndighet i forhold til deres arbeid og de avgjørelser som skal tas. Ved å sette sammen en kommisjon med medlemmer fordelt på de tre etniske gruppene som var involvert i fornorskningspolitikken, og la dem samarbeide, kan vi få et samarbeid som vil kunne skape en plattform for en felles forståelse av historie og hendelsesforløp samt danne et grunnlag for videre samarbeid og forsoning.

Kvenlandsforbundet vil foreslå en kommisjon på 9 medlemmer hvor kvene/norskfinnernes organisasjoner får foreslå 3 medlemmer med personlige varamedlemmer, Sametinget får foreslå 3 medlemmer med personlige varamedlemmer og Stortinget får foreslå 3 medlemmer med personlige varamedlemmer. Til sammen 9 medlemmer.

Kvenlandsforbundet vil at kommisjonen settes sammen slik at flest mulige minoritetspolitiske synsvinkler blir representert. At kandidatene har klare minoritetspolitiske synspunkter, så fremt den faglige kompetansen er til stede, er å foretrekke framfor kandidater med uklare minoritetspolitiske standpunkter. Jfr at Storkomiteene settes sammen av folk fra ulike politiske partier. Dermed får man fram bredde i synspunktene som kommer fram i komiteene. Om kommisjonen skulle bli plukket ut blant såkalte «nøytrale», som har sammenfallende minoritetspolitiske synsvinkler, vi man riktignok lett kunne oppnå at kommisjonens rapport blir enstemmig, men det kan gå på bekostning av bredden i rapporten. Det vil også være lettere å reise tvil om habiliteten i en kommisjon hvor alle har samme grunnsyn i minoritetspolitikken. En kommisjon sammensatt kan av medlemmer med samme grunnsyn, såkalte nøytrale, vil aldri kunne bli et grunnlag for videre samarbeid og forsoning.

Det vil ta seg dårlig ut om Det norske Storting oppnevner en kommisjon som de hevder er nøytral og upartisk, men som i neste omgang havner i rapportene til Europarådet og i Menneskerettsdomstolen i Haag, fordi man har oppnevnt medlemmer med tvilsom integritet og som kan mistenkes for å være partiske til egen fordel.

Kvenlandsforbundet mener kommisjonen må få arbeide fritt og uavhengig når den er oppnevnt. De ulike medlemmer skal være fristilt fra de organisasjoner som har foreslått dem. Kommisjonen må også stå fritt i å vel-

ge ut hvem de vil rådføre seg med, herunder plukke ut medlemmer til en eventuell referansegruppe. Det vil ikke være riktig å utnevne ei referansegruppe på forhånd. I Stortingets innstilling er heller ikke nevnt noen referansegruppe.

SEKRETARIAT FOR KOMMISJONEN

På samme måte som stormaktene har bidratt til å spille to folk i Midt-Østen, arabere og jøder, opp mot hverandre, har norske myndigheter i årene etter siste verdenskrig, med en politikk basert på forskjellsbehandling, bidratt til å spille to folk, kvenefinner og samer, opp mot hverandre. Gjennom politisk forskjellsbehandling under dekke av at den ene gruppen er urfolk og den andre er minoritet, er det allerede skapt en situasjon hvor det med raskt blir reist tvil om hvorvidt samiske institusjoner har tilstrekkelig integritet til å kunne lede tiltak for kvener. Kvenlandsforbundet aksepterer ikke oppdeling av befolkningen i urfolk og minoriteter. Vi mener denne oppdelingen er rasistisk. Den norske urfolkspolitikk er i realiteten en måte å drive rasepolitikk på. Vi mener kommisjonen skal ha et utgangspunkt i likeverd og lik behandling. Utgangspunkt for utredningen må være at både samer og kvener/norskfinnere behandles ut fra et minoritetssynspunkt.

Kvenlandsforbundet har ikke tillit til Norsk institusjon for menneskerett (NIM) som sekretariat for kommisjonen og ber om at forslaget på NIM som sekretariat vurderes på nytt. For det første har NIM lite erfaring med kvenske spørsmål. For det andre ble Gáldu integrert/innlemmet i NIM fra 1.1.2017, og er derfor langt på vei å betrakte som en samisk institusjon. Hertil kommer at Sametinget er representert i styret for Gáldu/NIM. Siden det allerede er skapt en interessekonflikt mellom den samiske gruppen og kvener/finnere, frambrakt av norsk politikk og administrativ praksis, blir Norsk institusjon for menneskerettigheter (NIM)/Gáldu å betrakte som inhabil i denne sammenheng.

Kvenlandsforbundet mener sekretariatet for kommisjonen skal være nøytralt. Vi forslår at det opprettes et eget sekretariat for kommisjonen styrt av kommisjonen selv. Det er ikke i samsvar med norsk rettsfølelse at Sametinget og Stortinget skal ha kontroll over et sekretariat som skal granske dem begge.

ETNISK SLAGSIDE I MINORITETSPOLITIKKEN

I Wikipedia kan en lese om begrepet trakassering: «I juridisk sammenheng i Norge er trakassering definert som «handlinger, unnlater eller ytringer som virker eller har til formål å virke krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdiggende eller ydmykende» og er forbudt når det finner sted på grunnlag av «etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, avstamning, hudfarge, språk, religion eller livssyn». (Diskrimineringsloven)»

Skiftende regjeringer har fått vedtatt nye lover og lovendringer med etnisk slagside som innebærer at den ikke-samiske befolkningen diskrimineres, pr. definisjon trakasseres:

Det dreier seg om: Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold, Finnmarksloven, Saksbehandlings- og konsultasjonsloven med avtaleprosedyrer, Offentlighetsloven §19, Plan- og bygningsloven, Reindriftsloven, Naturmangfoldloven, Kulturminneloven, Lov om erverv og utvinning av mineralressurser, Lov om retten til å delta i fiske og fangst, Lov om fiskerett i Tanavassdraget, Lov om kringkasting og audiovisuelle bestillingstjenester, Lov om laksefisk og innlandsfisk mv. Samisk-/etniskrelaterte forskrifter kommer i tillegg.

Vi trekker her spesielt fram Finnmarksloven og Konsultasjonsordningen som ikke-etnisk nøytrale, er rasediskriminerende i forhold til andre etnisiteter i Finnmark. Alle skal ha samme rett til påvirkning. Sammensetningen av styret for Finnmarkseiendommen gir de som står i samemanntallet, dobbelt-stemme.

Konsultasjonsavtalen er rasediskriminerende. Den gir en av etnisitetene, en minoritet, forrett. Om konsultasjonsavtalen er tenkt å være et samrådsorgan for minoritetsbefolkninga, som en del land har for tiltak som gjelder minoriteter, må tilsvarende samrådsmulighet også den andre minoriteten, kvenene/finnene. I slike konsultasjonsfora kan det ikke konsulteres om forhold som gjelder andre personer enn minoriteten. Men denne konsultasjonsavtalen omfatter også politiske saksområder som angår ikke-samiske minoriteter og majoritetsbefolkningen bl.a næringsutøvelse, som vi alle er avhengige av. I andre land gjelder dette tiltak vedrørende minoritetenes språk og kultur.

De som stemmer til både Sametinget og Fylkestinget får med dette dobbelstemme. Det er mot prinsippet «én person én stemme».

Oppsummert:

Den kvenfinske minoriteten diskrimineres i forhold til den samiske minoriteten, og Ikke-samiske organisasjoner diskrimineres i forhold til samiske organisasjoner som vi dokumenterer i denne høringsuttalelse. Majoritetsbefolkningen diskrimineres i forhold til samene. Fastboende samer diskrimineres i forhold til reindriftssamer. Innbyggere og næring i nabokommuner til Sametingets virkeområder, diskrimineres i forhold til innbyggere og næring i virkeområdene. Kommunestyre og fylkesting diskrimineres i forhold til Sametinget.

Kommisjonen bør derfor utrede om konsultasjonsordningen bryter med FNs konvensjon for avskaffelse av alle former for rasediskriminering.

ETNISK SLAGSIDE I PROSESSEN

Også ved Stortingets saksforberedelse til 493 S (2016-2017) av representantforslag fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø og Torgeir Knag Fylkesnes om en kommisjon for fornorskningsspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge, forekom det en merkelig etnisk slagside. Stortingets Kontroll- og konstitusjonskomité, v/leder Martin Kolberg, skrev i et brev av 3.5.2017 til Sametinget, v/sametingsråd Inger Eline Eriksen, om at det skulle arrangeres en høring om representantforslaget. I brevet blir Sametinget gitt i oppdrag å informere relevante miljøer.

Ved dette ble et organ for den ene minoriteten, Sametinget, gitt i oppdrag å vurdere hvilke kvenske/norskfinske miljøer som er «relevante» å informere om høringen. Resultatet ble at av de kvenske/norskfinske organisasjonene, ble kun Norske Kveners Forbund informert. Om det blir en praksis at Stortinget setter Sametinget inn i en formynderrolle overfor kvenene/norskfinnene, blir det et nytt overtramp mot den kvenske/norskfinske minoriteten.

I tillegg er det slik at Sametinget har mulighet til å disponere offentlige midler til lønnede konsulenter som kan være talspersoner for samiske interesser, mens det kvenskfinnske miljøene må nøye seg med å presentere det de tillitsvalgte eventuelt får skrevet på fritida. Kombinasjonen av at den ene minoriteten er gitt ressurser til å promotere sin sak, mens den andre ikke, kombinert med at den ene minoriteten, samene, blir direkte informert av Stortinget, mens den andre ikke, førte til at på Stortingets høringen, som var den 15. mai 2017, kunne det samepolitiske miljøet stille med 48 talspersoner, alle finansiert av myndighetene, mens det kvenske/norskfinske miljøet, som i hovedsak er henvist til egenfinansiering, kun hadde 4 talspersoner på omtalte høring.

I brev av 6. mars 2018 orienterer presidentskapet om at det 27. februar ble avholdt et møte mellom presidentskapet og Sametinget ved sametingspresident Keskitalo, sametingsråd Olsen og seniorrådgiver Larsen, om kommisjonsmandatet og den videre fremdrift i det forberedende arbeide frem til forslag til mandat og kommisjonens sammensetning skal være klar. Også dette skaper et inntrykk av at der er en forventning om og kanskje også en praksis med at samiske interesser har behov for særbehandling.

Praksisen med forskjellsbehandling av samer og kvener ser ut til å være dypt inngrodd. Selv i arbeidet med å opprette denne kommisjonen ser vi hvordan man også i Stortingets arbeid prioriterer det samiske i forhold til det kvenske. Dette kan med letthet knyttes til det faktum at kvensk språk - som for femti år siden sto minst like sterkt som nordsamisk - i dag er nærmest utradert, mens nordsamisk egentlig står seg rimelig bra.

KVENLANDSFORBUNDETS INNSPILL TIL MØTET 15. DESEMBER 2017 MED STORTINGETS PRESIDENSKAP

Vi finner det riktig her å ta med vårt innspill til møtet med I Stortingets presidentskap 15. desember i høringsutkastet. Av innkallingen til innspillmøte fremgår det at kommisjonen også skal legge frem forslag til tiltak som kan skape større likeverd mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen. Det faller i denne sammenhengen naturlig å trekke frem tre tema som grunnlag for vurdering av denne type tiltak nemlig ILO-konvensjonen 169, finnmarksloven og konsultasjonsordningen.

Dette fordi det også i saksdokumentene Innst. 493 S (2016-2017) fremkommer en fraksjonsmerknad om fortgang i arbeidet med å følge opp NOU 2007:13 «Den nye sameretten» med å lovfeste en plikt for kommuner og fylker å konsultere Sametinget. Lovforslaget betyr at Sametinget og samiske organisasjoner kan kreve forhandlinger med kommunale og fylkeskommunale organer om saker som i høyeste grad ikke bare angår de samiske minoritetene. (I «Den nye sameretten» er det fremmet forslag om lovendringer som betyr at konsultasjonsplikt også etter hvert vil bli gjort gjeldene i de deler av landet som så langt ikke er definert «som de tradisjonelle samiske områder» eller «Sápmi»).

Kvenlandsforbundet ser det slik at det nu bør være aktuelt å vurdere om ILO 169 passer på forholdene i Norge i det hele tatt eller om vi har etniske grupper som lever under slike forhold som ILO 169 forutsetter. På Regjeringens hjemmesider kan man lese om ILO 169 som knytter samene som urfolk til konvensjonen ved henvisning til artikkel 1 nr. 1 b.

“Folk i selvstendige stater som er ansett som opprinnelige fordi de nedstammer fra de folk som bebodde landet eller en geografisk region som landet hører til da erobring eller kolonisering fant sted eller da de nåværende statsgrenser ble fastlagt, og som - uansett deres rettslige stilling - har beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner.”

Det er alt som Regjeringen viser til. Finnes det en eneste bokstav, i nevnte artikkel, som diskvalifiserer norske/norsktalende og finsk-/kvensktalende/kvener fra å være berettiget til å bli beskyttet av innholdet i artikkel 1 nr. 1 b? Nei, det gjør det ikke.

Samisk språkutvalg lanserer en ny definisjon av begrepet urfolk i NOU 2016:18 Hjertespråket:

“Med urfolk mener utvalget folk med særegne språk og særegen kultur som har hatt territoriell tilknytning til området før dagens stat ble etablert med dagens grenser.”

Kravet om «særegne språk» som kriterium gjør at utvalgets urfolksdefinisjon vil ekskludere halvparten av samene som «urfolk».

Hvordan kan det ha seg at norskfinner og kvener ikke blir regnet som «urfolk» av språkutvalget? De har jo

hatt territoriell tilknytning til området før dagens grenser ble trukket opp.

Det er for øvrig en gåte at det har festet seg den forestilling at ILO 169 er blitt til for å beskytte og ivareta interessene til alt fra mennesker som lever avsondret, er utrydningstruet og politisk marginalisert til velutdannede og urbane mennesker som bl.a storby-samene/by-samene i Oslo, Bergen, Trondheim, Bodø, Tromsø og Alta, som er fullt ut integrert i samfunnet i det landet de bor i. Innvalgte fra storbyer og byer i Sametingets valmantall, utgjør flertallet av manntallsførte samer.

Etter at Regjeringen har startet arbeidet med å følge opp NOU 2007 "Den nye sameretten", foreligger det nu et legitimt og et kritisk behov for en åpen debatt på prinsipielt grunnlag om dyrking av etnisitet og etniske skillelinjer hører hjemme i moderne politikutvikling og det norske demokratiet i det 21-århundre. Denne problemstillingen er gjenstand for debatt nordpå og i sosiale media, også blant samer, hvor begrepet "urfolk" og ILO 169 er gjengangere.

I Sametinget har partiet Nordkalottfolket tatt til ordet for en gjennomgang av ILO 169

"... En diskusjon om verdens urfolk er viktigere å diskutere enn situasjonen for samer i Norge" er Nordkalottfolkets begrunnelse.

Den norskspråklige, samiske avisen "Sagat" skrev på lederplass 30.11. 2013 :

".. vi (tror) at det er positivt at det samiske samfunnet tar en debatt både om ILO-konvensjonen og andre internasjonale regler som gjelder statens forhold til urfolk. Sammenlignet med andre urfolk, lever samene i Norge et luksuliv, både materielt og med hensyn til menneskelige rettigheter. . . , samefolket i vårt land fremstår like livstrette som alle andre søkkrike og overmette nordmenn. ...".

Myndighetene bør utrede om det i dag finnes folkegrupper i Norge som er berettiget beskyttelse av bestemmelsene i ILO 169. Kvenlandsforbudet foreslår at det i mandatet til kommisjonen inngår en utredning av om det i Norge i dag finnes folkegrupper som er berettiget bestemmelsene i ILO-169.

LOVFESTING AV KONSULTASJONSPLIKT FOR STAT, FYLKER OG KOMMUNER

I innspillet til dette møtet ber Kvenlandsforbundet om at konsultasjonsordningen evalueres i lys av behovet for likeverd i samfunnspolitikken og begrunner det med at det ikke blir likeverd om én etnisk gruppe skal ha en særrett til å bli konsultert og de andre ikke.

I arbeidet med oppfølging av NOU 2007:13 «De nye sameretten» har KMD opplyst at departementet vil fremme forslag om å vedta en egen lov om "konsultasjoner" som skal avløse dagens konsultasjonsavtale med avtaleprosedyrer. I følge forslaget skal heretter stat, fylker og kommuner ha plikt til å konsultere Sametinget

og samiske organisasjoner. Forslaget er utviklet under konsultasjoner mellom KMD og Sametinget. Siden disse konsultasjonene har funnet sted i henhold til Offentlighetsloven §19, har åpen demokratisk debatt om innholdet ikke vært mulig. Innholdet er ukjent hos de som blir berørt av loven, innbyggerne, næringslivet og politikerne.

Vi kan derfor ikke kommentere lovforslaget utover å gi uttrykk for at KMD legger opp til at Sametinget vil få eksklusive kanaler til beslutningstakere på alle politiske og forvaltningsmessige nivåer i landet hvis Stortinget gir sin tilslutning til et lovforslag. At en etnisk gruppe på denne måten får muligheter til økt innflytelse og maktbygging, må da være strid med demokratiske prinsipper om likeverd og folkestyre. Og FN's konvensjon for avskaffelse av alle former for rasediskriminering.

FINNMARKSLOV UTEN ETNISK SLAGSIDE

Etter at Troms og Finnmark er slått sammen til et fylke, må finnmarksloven revideres og Finnmarkseiendommens plass og rolle i samfunnsutviklingen må gjennomgås. Dessuten; Dagens lov gjør forskjell på etnisk grunnlag.

Av §3 fremgår det av loven at ILO-konvensjon 169 er inkorporert i reindriftsloven hvilket gir etniskbaserte føringer for styret i FeFo sitt arbeid. I formålsparagrafen til loven står det at lovens formål er å forvalte Finnmark fylke

"til beste for innbyggerne i fylket og særlig som grunnlag for samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringsutøvelse og samfunnsliv".

Ved ordet særlig i formålsparagrafen får Finnmarksloven straks en etnisk slagside. Og det forsterkes i andre paragrafer i loven.

§4 bestemmer at Sametinget skal lage retningslinjer for hvordan endret bruk av utmark i Finnmark skal bedømmes i forhold til samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringsutøvelse og samfunnsliv. Vi tar også med §7 som angir bestemmelsene om sammensetningen av styret til Finnmarkseiendommen (Fefo). Finnmark Fylkeskommune velger tre representanter og Sametinget velger tre representanter. Styreleder har dobbeltstemme ved stemmelikhet. Det er lovbestemt at reindriften skal ha fast plass i styret. Samiske nærings- og særinteresser kan med dette i gitte situasjoner lett presse gjennom sitt syn i styret.

Løftet om at finnmarkingene skulle bli herre i eget hus, kan ikke innfris. Flertallet av representantene i riksorganet Sametinget er innvalgt fra kretser syd for Finnmark.

Lovgivers forståelse av begrepet diskriminering og demokratiske prinsipper er vanskelig å få tak i. De som er innmeldt i Sametingets valgmanntall er gitt en vektning som er minst 5-6 ganger større enn de som ikke står

i samemanntallet. I tillegg kan de samme personer ha politisk påvirkning, både ved fylkestingsvalg og ved sametingsvalgene.

I innspillet til dette møtet anbefaler derfor Kvenlandsforbundet at alle paragrafene som gjør at finnmarksloven ikke er etnisk nøytral må fjernes fra loven ved utarbeidelse av ny lov.

HØRINGSUTKASTET SEMENTERER URETTFERDIGHET OG FORSKJELLSBEHANDLING

I Innst. 493 S (2016-17) leser vi at

«et slikt opplegg vil bidra til fellesforståelse av en vanskelig fortid, noe som er det viktigste bidraget til forsoning og dermed rettferdighet. Det vil si at begrepet rettferdighetskommisjon er mer dekkende, gjennom at dagens politikere legger et solid, kunnskapsbasert og omforent fundament for fremtidig samliv mellom folkegruppene».

Vi konstaterer imidlertid at en underliggende forutsetning i mandatet som presidentskapet har lagt fram, er at forskjellsbehandlingen av samer og kvener skal sementeres. Det skal fastlåses og forsterkes at samene er urfolk og kvenene er innvandrere. Det ligger under at oppdelingen av befolkningen i raser (forskjellige grupper med ulike rettigheter) skal fortsette. Den forskjellsbehandling den norske staten av i dag bedriver, er i strid med minoritetsretten. Den innebærer en krenkelse av medborgernes rettigheter. Det gjelder særlig rettighetene til de andre minoritetene. Og helt klart retten til kvenfinnene som trolig har en minst like god historisk rett som samene.

Kulturell og genetisk sammenblanding gjennom omfattende giftemål over språkgrensene mellom samer og ikke-samer over århundrer, (folketellingen i 1876 viste for eksempel at hele 64,6% av samene som var bosatt i Finnmark det året, var gift med en ikke-same), innebærer at det skal godt gjøres å peke på personer som er av ren samisk avstamning. Om slike skulle finnes, så er de i tilfelle noen ytterst få personer.

I høringsutkastet påpekes ikke, det tvilsomme, urettferdige og uverdige i at også konstruert etnisk tilhørighet og avstamning skal føre til tildeling av forskjellige politiske særrettigheter og særordninger mellom naboer og i familier.

Hjemmelen for disse urimelighetene og urettferdighetene er nedfelt i Lov om «Sametinget og andre samiske rettsforhold» (sameloven). Lovgiverne bestemte som kjent i 1997, at personer som er av 1/8's samisk avstamning (de hadde en oldemor eller oldefar med samisk som hjemmespråk og at personen selv oppfatter seg som same) kan melde seg inn i Sametingets valgmannstall. Også de personer - som er fullt integrert og assimilert i felleskapet - er altså pr juridisk-politisk definisjon for «urfolk» å regne og er uten reell begrunnelse privilegert med politiske og økonomiske særrettigheter.

I boken «Samer og samiske forhold i navn og tall» skriver forfatteren 1. amanuensis Odd Mathis Hætta om lovendringen i 1997:

«Endringene har fått store konsekvenser for de etterfølgende valg fordi det ikke lengere er mulig å etterprøve dokumentasjonen av de som vil i samemanntallet. Denne lovendring har ført til todeling av samemanntallsførte: De samer som fortsatt gjennom sine foreldre eller besteforeldre har grunnleggende samiske kultursætrekk som språk, bosettingsområde, har delvis beholdt sine skikker og sedvaner. I debatten som lovendringen førte til, er denne velgergruppen blitt betegnet som de essensielle samer. De er sterkt mindretall i Sametingets valgmannstall i forhold til de konstruerte samene. Det er de som gjennom mange generasjoner er fornorsket og har sin identitet knyttet kun til bestemmelsene i same-loven om at en av deres oldeforeldre kan ha behersket samisk. Men de kan ikke dokumentere det. De kan ikke samisk og skiller seg heller ikke kulturelt fra den øvrige befolkningen. De har ingen spesifikke, essensielle samiske kulturelle trekk. Eksempler på dette er at samtlige stortingsrepresentanter i 2016 er innmeldt i samemanntallet slik som også et stort flertall av ordførerne i Finnmark er det. Et annet eksempel er at nesten 40% av kommunestyrerepresentantene i Hammerfest er i samemanntallet.

De konstruerte samer er ingen politisk svak gruppe. De har heller ingen kulturell arv å ta vare på fordi de ikke skiller seg språklig eller kulturelt fra den øvrige befolkningen i Norge. Men de samme – de konstruerte samene – er i overveldende flertall i Sametingets valgmannstall». (side 188).

Det er alminnelig kjent at tilstrømmingen til same-manntallet av konstruerte samer har tatt seg opp. Slik vi ser det, bør kommisjonen etterprøve innmeldingen i Sametingets valgmannstall basert på endringen i same-loven i 1997

«Det er ytterst få personer som kan dokumentere at en av deres (av åtte) oldeforeldre brukte samisk til daglig, - og enda vanskeligere er det å etterprøve dette. Da er det ikke lenger kulturen og språket som er bærebjelken i samemanntallet, men rase og blod. Å basere et manntall på rase og blod i vår samtid, er en farlig vei å gå. Det er ikke på den måten man i andre sammenhenger baserer sin kulturelle og etniske tilhørighet på». (Odd Mathis Hætta).¹

I 2017 var antallet innmeldte i Sametingets valgmannstall, i Oslo, Tromsø, Alta, Bodø, Trondheim og Bergen, til sammen på 4193 personer. Dette er 42% mer enn antallet innmeldte i Karasjok og Kautokeino kom-

1. (Odd Mathis Hætta født 1940 i Kautokeino er cand.philol. 1984 med samisk kulturvitenskap som hovedfag, mellomfag i samisk og arkeologi, grunnfag i nordisk samt geologi og finsk. Hætta var med på å stifte Norske Samers Riksforbund (NSR), satt mange år i NSR-styret og var også i en periode leder i NSR. Hætta som nå er pensjonist, var førsteamanuensis ved Høgskolen i Alta. Hætta har vært redaktør av den norskspråklige samiske avisen Ságat, sjef for NRK Sámi Radio, nå NRK Sápmi, og konsulent hos skole-direktøren i Finnmark. Da NSR på 90-tallet valgte makterobring i stedet for inntil da, språk og kultur som strategi, brøt han med NSR).

mune til sammen. Det er også flere innmeldte i dette manntallet i Tromsø Kommune enn i Karasjok kommune. I et, la oss si tiårsperspektiv, i 2030, vil de som til enhver tid er innmeldt i samemantallet totalt være dominert av mennesker som bor og har sitt virke utenfor de samiske kjerneområdene.

De er norske statsborgere som er fullt ut integrert i samfunnet der de i bor og har alle fordeler og plikter som alle andre norske statsborgere. Der er imidlertid en forskjell, de har samiske aner og har minst en oldeforeldre som snakket samisk, og hvis de i tillegg - i nåtid - "føler seg som same" er de utfra en politisk vedtatt definisjon kvalifisert og kan delta ved sametingsvalgene. De blir derved tilgodesett med en rad fordeler som same-landsideologene og toneangivende reineiere via Sametinget har kjempet igjennom. De kan derved yte godt av politiske og økonomiske fordeler som "urfolk" med "urfolksretter", noe som det øvrige Norge bare kan se langt etter. Og de forlanger selvbestemmelse, mens befolkningen forøvrig må nøye seg med medbestemmelse. Begrunnelsen for dette er kun forankret i en selvdefinert samedefinisjon og parolebegrepet «urfolk» som fremstår mer og mer som et prokuratorknep. Begrepet urfolk eksisterer ikke i det folkerettslige vokabular. Det nærmeste en kommer er det engelske "indigenous" som samsvarer med det norske ord "innfødt".

Selve samedefinisjonen avviker forøvrig fra den som opprinnelig ble vedtatt av norske, svenske og finske sameorganisasjoner som satt den språklige grensen ved besteforeldre. Redefinering ble drevet igjennom av den samiske partipolitiske elite som fikk Stortinget i 1997 med seg, men uten at det ble søkt legitimitet blant sine egne. Denne holdning blant same-landsideologene er fortsatt dagens politikk.

I NORUT-rapporten «Finnmarkslandskap i endring» fra 2015 fremgår det at kun 8% av befolkningen i Finnmark har «svært stor eller stor tillit til institusjonen Sametinget». Og i en spørreundersøkelse utført for NRK Sápmi høsten 2013 dokumenteres det at kun 38,6% av innmeldte i Sametingets valgmanntall (!) ønsker at Sametinget får tildelt mer politisk makt og innflytelse. Disse fakta blir fullstendig ignorert av den samiske eliten og heller ikke hensyntatt av den politiske ledelsen i landet. Slik kjøres det uanfektet videre som om ingen ting har hent og med sin egen agenda i en setting med årlige tilførsler av betydelige statlige midler og stillingshjemler til egen administrasjon og eget politisk byråkrati.

Fra "Meld. St. 5 (2015–2016) om Sametingets virksomhet 2014" sakser vi:

"Sametinget har en bred oppgaveportefølje og virksomheten ved Sametinget har fellestrekk med arbeidet til både Storting, regjering, departement og direktorat."

Nordenfjells er allerede et parallelt politisk beslutningssystem således på plass og som påvist ovenfor, er

Sametingets virksomhet blitt bygget gradvis ut etter 2014 samtidig som det for tiden tilrettelegges for tilde-ling av mer makt og innflytelse til Sametinget. Forøvrig i tråd med en villet, programfestet politikk:

"Høyre vil mot 2030 bidra til å videreutvikle Sametingets virksomhet".

Politiske oppgaver som kan løses på demokratisk vis i kommuner, fylke og stat, blir løftet over på Sametinget. Dermed er det skapt et etnokratisk alternativ eller supplement til vårt partipolitiske demokrati og landets samfunnsorden.

Helt ubegripelig, og enestående i vestlig demokrati, bærer det sakte, men sikkert mot en etablering av et etnisk politisk parallellsamfunn i Norge. Den politiske eliten overser ikke bare egen befolkning, men også FNs konvensjon for avskaffelse av alle former for rasediskriminering som slår fast at det ikke er lov å forskjellsbehandle befolkningen etter rase og etnisitet.

Stortinget avviste i forrige stortingsperiode å bruke ordet "urfolk" i Grunnloven. Om Norge ved Stortinget opprettholder at samene ikke er en etnisk minoritet, men et urfolk i landets egen betydning av ordet, har man ingen folkerettslig forankring, men en envis begrunnelse for forskjellsbehandling.

Norges bruk av det selvkonstruerte begrep "urfolk" bindes også til ratifiseringen av ILO 169 i 1990. Ratifiseringen kan sies opp med 10 års mellomrom. Med henvisning til at hverken Sverige, Russland eller Finland - som alle har samiske minoriteter, har ratifisert ILO169, bør kommisjonen sette fokus på den etniske forskjellsbehandling som skjer og gjøre Stortinget oppmerksom på de utfordringer det skaper.

KOMMISJON FOR FORSONING OG/ELLER UTVIDET RAMME FOR POLITIKKUTVIKLING

I høringsutkast til mandat heter det at kommisjonen skal

«se på tiltak som må til for at gruppene skal få sine rettigheter oppfylt. I utforming av forslag til tiltak forventes kommisjonen også å forholde seg til nylig utførte arbeider på feltet, som Samerettsutvalgets (NOU 2007:13)», «Hjertespråket (NOU 2016:18) og Målrettet plan 2017-2021, videre innsats for kvensk språk og de pågående prosessene som er knyttet til oppfølgingen av disse».

Hva menes med formuleringen om at kommisjonen forventes «å forholde seg til nylig utførte arbeider på feltet»? Betyr det at kommisjonen må ta til etterretning de diskriminerende og samepolitiske føringer som er bygget inn i NOU'ene? Eller ser man for seg kommisjonen som høringsinstans?

Spørsmålene er relevante. Når det gjelder NOU 2007:13: «Den nye sameretten» henleder vi oppmerksomheten mot fraksjonsmerkningen til H og Frps med-

lemmer under behandlingen av representantforslaget i Kommunal- og forvaltningskomiteen:

«Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til at statsråden i sitt brev uttrykker bekymring for at andre tiltak kan bli satt på vent i påvente av kommisjonens arbeide og understreker betydningen av at det ikke må skje». Disse medlemmer vil særlig peke på at arbeidet med å følge opp Samerettsutvalgets utredning (NOU 2007:13), må fortsette for fullt, i alle de ulike departementene som har ansvar for ulike deler av oppfølgingen».

I Jeløya-plattformen følges dette opp med erklæringen om at regjeringspartiene skal «Fortsette arbeidet med å følge opp NOU 2007:13 Den nye sameretten hvor lovfesting av konsultasjonsprioriteres først i perioden». Først i inneværende stortingsperiode skal altså uretten mot kvenfinnene utvides gjennom utbygging av «sameretten» i form av nye særordninger for Sametinget. Faktisk også på bekostning av folkevalgte i kommuner og fylker. Hva tenker staten skal skje sist i perioden?

ANBEFALINGER TIL «SAMISK SPRÅKUTVALG» 2016 TIL FORVEKSLING LIK ANBEFALINGENE I «SAMETINGSMELDINGEN OM SAMISK SPRÅK» 2012

Samisk språkutvalg la frem utredningen NOU 2016: 18 "Hjertespråket" den 10. oktober. Utvalgets mandat var å gjennomgå lovverk, tiltak og ordninger for sør-, lule- og nordsamisk språk i Norge og å vurdere og foreslå tiltak for "sikre funksjonelle og likeverdige offentlige tjenester på samisk". I språkutvalgets utredning finner en igjen flere forslag fra sametingsmeldingen om samisk språk som språkutvalget foreslås gjort gjeldende for hele landet.

Utvalget som fremmer forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk, mener at kommunene kan overstyres "der hvor flertallsavgjørelsene forhindrer mindretallets ønske om innlemmelse i samisk språkforvaltningsområde" og videre at Sametingets syn "skal tillegges betydelig vekt" fordi "språk må antas å være kjernen i urfolkets selvbestemmelsesrett".

Språkutvalget legger ikke frem noen dokumentasjon på at det eksisterer et reelt behov for den satsingen det anbefaler. Språkutvalgets oppgave har vært å fremme forslag som skal "få frem flere samiske språkbrukere". Det er i tråd med forslag fra den samepolitiske eliten. De har gjort og gjør språksatsingen til et verktøy i politisk maktbygging.

Samisk språk skal styrkes ved at minstekravet på ti elever reduseres til tre elever. Realismen i den landsomfattende samiske språksatsingen bør ettergås av kommisjonen.

Tiltakene i det offentlige utdanningssystem bør ha som formål å ta vare på samiske som kulturarv. Språklæring i samisk må bygge på et språktilbud i samisk som et valgfritt kulturspråk.

SAMERETTSUTVALGET – HJERTESPRÅKET - MÅLRETTET PLAN FOR KVENSKE

I tilsendte høringsutkast fra Stortingets presidentskap finner vi på side 3 følgende begrensning i kommisjonens arbeid:

«Tiltakene som foreslås skal ta utgangspunkt i same-nes og kvenene/norskfinnenes rettslige status i dag, og se på hvilke tiltak som må til for at gruppene skal få sine rettigheter oppfylt. I utformingen av forslag til tiltak forventes kommisjonen også å forholde seg til nylig utførte utredninger og arbeider på feltet, som Samerettsutvalget (NOU 2007: 13), Hjertespråket (NOU 2016: 18) og Måltrettet plan 2017-2021- videre innsats for kvensk språk (utarbeidet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet), og de pågående prosessene som er knyttet til oppfølgingen av disse.»

Her foreslås at man skal beholde den rettslige status de to gruppene har i dag. Altså at forskjellsbehandlinga av samer og kvener skal fortsette som før. Vi ber at kommisjonen får mandat til å drøfte om forskjellsbehandlinga av kvener og samer har folkerettslig grunnlag. Vi mener at de ikke har det.

I sitatet ovenfor nevner forslaget til mandat i samme setning Samerettsutvalget (NOU 2007: 13), Hjertespråket (NOU 2016: 18) og Måltrettet plan for kvensk 2017-2021 som om disse skulle være utredninger som kan sidestilles. Dette er meget uheldig. Måltrettet plan for kvensk 2017-2021 er mest å betrakte som et notat laget av konsulentene på Same- og minoritetspolitikk avdeling i Kommunal- og Moderniseringsdepartementet (SAMI), mens de to nevnte NOU-ene begge er offentlige utredninger, utarbeidet av offentlige utvalg som er oppnevnt av Regjeringen.

Ved å stille disse tre dokumentene opp ved siden av hverandre skaper forslaget til mandat et inntrykk av at disse dokumentene kan være sammenlignbare hva gjelder omfang og formål, hvilket altså ikke er tilfelle.

Vi ber om at anbefalingen til kommisjonen om å ta utgangspunkt i de tre nevnte dokumenter tas ut av mandatet. Det er mer naturlig at Stortingets presidentskap ber kommisjonen vurdere om ikke denne forskjellsbehandlinga av kvenfinner og samer som trer fram i de tre omtalte dokumentene er et bilde på fornorskningspolitikken overfor kvenene? Om kommisjonen skal fremme likeverd som utgangspunkt for en forsoning med utgangspunkt i de to NOU-ene nevnt ovenfor, må «Kvenenes hjertespråk» utredes først i en egen NOU. Og på samme måte må «Kvenenes rettigheter» utredes gjennom et eget utvalg oppnevnt av myndighetene. Videre står det på samme side i forslaget til mandat en ny begrensning av kommisjonens handlefrihet:

«Kommisjonen skal ta utgangspunkt i den eksisterende forskningen på området, og la denne danne hovedgrunnlaget for sin fremstilling.»

Vi foreslår at denne setninga vurderes på ny. Ved å ta utgangspunkt i den eksisterende forskning på området, vil kvenene/norskfinnenes plass i kommisjonens arbeid bli ytterligere marginalisert. Det eksisterer ikke kvensk forskning på området, - bare samisk og norsk forskning. Det må heller tas inn i mandatet om det kan anses som en del av fornorskningspolitikken at det aldri ble etablert kvensk forskning. Til etablering av forskning trengs midler til lønn for forskere. Og midler til slike ting styres av det norske og samiske forskningsmiljø. Den eksisterende samiske og norske forskning må holdes utenfor kommisjonens arbeid inntil det er etablert kvensk forskning.

Oppsummert:

Hvis kommisjonen i sine vurderinger skal ta for seg fremtidig forsoning og rammer for politikutvikling, må dette saksfelt tildeles før det behandles av kommisjonen. Det vil være ytterst betenkelig om dette saksområdet kjøres parallelt via Regjering og Storting samtidig som det inngår i kommisjonens arbeidsoppgaver. I så fall må dette saksområdet vurderes fjernet fra kommisjonens mandat som da blir mer avgrenset.

KUNNSKAPSBASE FOR KOMMISSJONEN MED TIDSVITNES AUTORITET

I høringsutkastet til mandat fremkommer det at

«Kommisjonen skal sørge for å bringe personlige erfaringer og historier frem i lyset ved å legge til rette for at enkeltpersoner som selv har erfaringer å dele, får mulighet til å fortelle sin historie om urett som ble begått mot dem personlig eller andre nærstående, og hvordan virkningene av uretten har påvirket, og påvirker deres livssituasjon».

Å få personlige erfaringer og historier frem i lyset, er viktig. Men vi vil i tillegg også henlede oppmerksomheten mot de utallige, dokumenterte beretninger om elendighet som rammet småkårsfolks livssituasjon uten hensyn til etnisk tilhørighet. I denne sammenheng viser vi til Medisinalberetningene fra offentlige leger i Norge fra 1803, utvidet fra 1830 til å gjelde alle leger i Norge.

I medisinalberetningene finnes et vell av opplysninger som enestående kildemateriale på kommunenivå om befolkningens kamp for tilværelsen, om sunnhetstilstand og levevilkår. Disse rapportene bidrar som kunnskapsbase med tidsvitnets autoritet. De dokumenterer at elendighet, fattigdom og armod rammet småkårsfolk uten hensyn til etnisitet.

“Nordmennene ble like mye presset som samene. Det var ikke en etnisk kamp. Samene var ikke de eneste som ble presset. Det var en kamp der en overklasse kjempet for å undertrykke hele befolkningen, en kamp mellom stater og mellom kongedømmer om land og ressurser. Det dreide seg ikke om at nordmenn presset samer eller at det bare var "samer som ble presset". Hele befolkningen nordpå ble innordnet og underlagt den politiske kongemakten, den religiøse eliten og den økonomiske overklassen, ikke bare samene”.

(Trond Gabrielsen med master i historie fra Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo (UiO) 2007. Se nettstedet http://finnmarkforlag.no/tese_2016_24september.html som eies og redigeres av Gabrielsen. Gabrielsen er fra Porsanger og av samisk avstamning med.

VEDLEGG 4

Innspill fra Norske Kveners Forbund til første utkast til mandat 30. april 2018

Kommisjon for gransking av fornorsking og urett begått mot det kvenske og samiske folk i Norge

20. juni 2017 ble følgende vedtak (Vedtak 1033) fattet i Stortinget: «Stortinget ber presidentskapet utarbeide forslag til mandat for kommisjonen, dens navn og sammensetning.»

Presidentskapets første utkast til forslag (sendt ut 23. mars 2017) er i store trekk et godt utkast. I det som følger er innspill fra Norske Kveners Forbund – Ruijan Kveeniliitto til Stortingets presidentskap og til videre behandling av saken. Innspillet er basert på skriftlige innspill fra lokallagene i organisasjonen, åpne møter i et større utvalg bygder og byer med kvenske miljøer i Finnmark, Troms og i Oslo, enkeltinnspill og på behandling og diskusjon på Landsmøtet i april 2018, som er organisasjonens høyeste organ. Det er mye i vårt innspill som er sammenfallende med Presidentskapets utkast, men på noen områder har vi flere og/eller mer utfyllende momenter som vi ber Presidentskapet ta med i videre i arbeidet mot et nytt utkast. På noen områder har vi en annen oppfatning og syn på hva som er best for en god prosess og et godt resultat for kommisjonens arbeid, og dermed anbefalinger som avviker fra det som er i Presidentskapets utkast som nå er på høring. Vi vil også understreke muligheten for, og ha et forbehold om, at vi vil kunne komme med ytterligere innspill fremover.

Navn på kommisjonen

Det har vært løftet frem flere forslag til navn på kommisjonen. Kontroll- og konstitusjonskomitéen fremmet «rettferdighetskommisjon» i behandlingen av saken i stortinget 20. juni 2017. Rettferdighetskommisjon er trolig ikke dekkende, rettferdighet kan ikke oppnås for den urettferdighet som er begått. «Undersøkelles- og granskingskommisjon» har også vært foreslått. Forslag om at man skal velge et helt annet navn, noe som er mer poetisk og gir større gjenklang i følelsene og at man bør ha en prosess rundt dette har også vært foreslått på ett av de åpne møtene. Begrepet «fornorskingskommisjon» har vært løftet frem, og det støttes av flere. Men vår erfaring er at det stort sett ikke er godt mottatt da det gir andre assosiasjoner til hva kommisjonen skal bidra til.

«Sannhetskommisjonen» har blitt etablert som en arbeidstittel for kommisjonen og har allerede begynt å befeste seg som navn. Videre, basert på de innspillene NKF – RK har fått fra det kvenske folket er det «sannhetskommisjon» som får bredest støtte. Dette kan bl.a. også begrunnes med at kvenenes historie i forbindelse med denne epoken er ganske ukjent, all den tid det ikke

har vært forsket noe særlig på dette. Etter diskusjon på landsmøtet i NKF-RK er imidlertid konklusjonen at sannhetskommisjon trolig ikke er et dekkende nok navn, ikke minst i arbeidet med å utarbeide og foreslå ulike tiltak og forsoningsprosessen særlig i etterkant av kommisjonens arbeid. «Kvener, samer, og den norske stats forsoningskommisjon» har også vært foreslått. NKF – RK anbefaler derfor «Sannhets- og forsoningskommisjon» som kort navn på kommisjonen, og med en forklarende lengre tittel: «Sannhets- og forsoningskommisjon for gransking av fornorsking og urett begått mot det kvenske og samiske folk i Norge». «Sannhets- og forsoningskommisjon» er også navnet som har blitt brukt i andre land, bl.a. i Sør-Afrika og Canada.

Sammensetning

Kommisjonen bør være en fagkommisjon som er sammensatt av fagfolk med høy kompetanse innen de nødvendige saksområdene. Kompetanseområder/fagområder som bør være representert er bl.a. jus, historie, sosialantropologi, kompetanse på eiendomsforhold og eiendomshistorie, næringsutvikling, kulturkunnskap, kunnskap om språklig revitalisering, sosiale virkninger, helse, bl.a. psykisk helse, m.m. Se en mer utfyllende liste under Saksområder. For de fleste av punktene er det nødvendig med personer som har kompetanse spesifikt om henholdsvis kvenske og samiske forhold. Men også mer generell/generaliserbar kunnskap er viktig. Medlemmene i kommisjonen må velges først og fremst ut fra sin faglige bakgrunn. Et tilstrekkelig antall medlemmer er nok nødvendig for at kommisjonen skal ha den nødvendige sammensetningen, som igjen vil ha noe å si for tillit i den kvenske befolkningen. *Tillit* hos de berørte folkene, kvener og samer, er en avgjørende rettesnor for sammensetning og for et vellykket arbeid for kommisjonen. Selv om det legges opp til at kommisjonen skal forholde seg til en referansegruppe, er det viktig at også kommisjonen selv er bredt sammensatt.

Kommisjonenes leder: En uholdet og nøytral leder, har vært trukket frem av mange mennesker under de åpne møtene NKF har gjennomført i forbindelse med saken. NKF-RK vil foreslå at leder for kommisjonen har bred internasjonal erfaring, og gjerne rekrutteres internasjonalt, med kunnskap om og erfaring med liknende prosesser med langvarig undertrykking av minoriteter som assimilering f.eks. i andre land. Dermed, at denne kan lede kommisjonens arbeid gjennom å så langt det er mulig å være upåvirket av situasjonen i Norge tidlige og i dag og med stor grad av nøytralitet.

Begrepet *ekspertkommisjon* har vært brukt tidlige i forslag til sammensetning, men NKF - RK foreslår at begrepet *fagkommisjon* brukes. Se begrunnelse i neste delkapittel.

Sametinget og de kvenske organisasjonene må være med i prosessen med utvelgelse av medlemmer til denne gruppen.

Referansegruppe

Det er et spørsmål om hvordan folkene skal sikres representasjon i arbeidet. Representasjon i selve kommisjonen er en mulighet, men det er argumenter mot dette: Dette vil være et lite antall, 1-2 personer fra hvert folk, og vi vet fra andre prosesser at det kan være vanskelig å være disse få, eller den ene, som skal representere folket. Men viktigheten med representasjon i/opp mot komiteen fremheves av kvener over hele landet.

NKF – RK vil anbefale at kommisjonen arbeider tett med en referansegruppe, som parallelt representerer de to folkene: kvener og samer. Denne gruppen vil sikre forankringen i de to folkene og styrke kommisjonenes arbeid. Medlemmene i referansegruppen representerer seg selv, ikke organisasjoner eller institusjoner. Sametinget og de kvenske organisasjonene bør være med i prosessen med utvelgelse av medlemmer til denne gruppen, og sammensetningen av en slik referansegruppe bør være noe av det første av kommisjonens arbeid.

Referansegruppens medlemmer vil forventes å kunne representere seg selv og sin i historie, sin families historie, gjerne sin bygd og sitt område, og vil forventes også kunne gi innspill basert på en helhet ut over dette ut fra mer allmenn kunnskap og/eller spesifikk kunnskap som f.eks. lokalhistorisk kunnskap. Kommisjonen kan jobbe relativt tett med referansegruppen og få innspill underveis samt kunne drøfte tanker, tekst, innsamlet data, metode, saksområder etc. Dette vil gi verdifulle innspill til arbeidet underveis ut over den informasjonsinnhentingen som er beskrevet under metode.

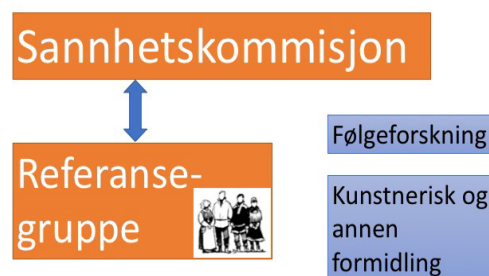
NKF - RK anbefaler følgende prinsipper for sammensetning av referansegruppen:

- Geografisk spredning: I hver bygd og hvert område har fornorskingspolitikken fått ulike uttrykk og har utartet seg ulikt. Derfor bør alle områder være representert, og fra områder som har både kvensk og samisk bosetning må representanter for begge folk være representert
- Aldersmessig spredning: Enhver er tidsvitne for sin tid, sin oppvekst og konsekvensene av fornorskningen i sin generasjon. Vi har de eldste som opplevde å være internert på statens internatskoler, generasjonene etter som ikke fikk lære kvensk, og de yngre som har fått være med på forsøkene med revitalisering av språk og kultur, bl.a. gjennom «finsk som

andrespråk» i skolen. De eldre kan fortelle om hvordan det gikk til at oppfatningen om at kulturen og språket er verdiløst ble et resultat av skolegangen. De som er noe yngre kan feks kunne gi innblikk i hvordan det har vært å vokse opp i språkskifte, der de voksne i noen tilfeller ikke kunne uttrykke sine innerste følelser eller alle nyanser i humor og alvor til sine egne barn fordi hjertespråket til foreldrene har vært kvensk mens de har snakket kun norsk hjemme. Videre, hvordan er det for yngre kvener å oppleve at besteforeldrenes språk og kultur ikke verdsettes i dagens skole, og hva har det å si for deres kulturelle stolthet. I de ulike generasjonene er det ulike og mangfoldige nyanser som kan og bør belyses.

- Kjønnsmessig balanse: Det har kommet frem at det i enkelte områder har vært ulik behandling av gutter og jenter på internatskolene og en kjønnsmessig balanse er nødvendig.

Navn på referansegruppen: NKF – RK vil be om at navnet på referansegruppen vurderes. Følgende spørsmål har kommet frem på de åpne møtene: hvem er *ekspert* i dette saksområdet? Trolig er det de som har kjent det på kroppen. Kanskje er «ekspertgruppe» et navn som kan dekke dette. Det handler om respekt for kunnskapen i gruppene først og fremst.

Figur 1: Organisering

Formidling

Ved siden av at kommisjonen utarbeider en rapport, bør det i tillegg utarbeides informasjonsstrategi, der formidling til allmennheten står sentralt. Resultatet av arbeidet presenteres informativt og forståelig, slik at det når frem og ut til folk. Formidling underveis og jevnlig er nødvendig for å møte noe av den store interessen og engasjementet denne saken har skapt hos kvener og samer i hele landet, etter at vedtaket ble fattet i Stortinget.

Ved siden av kommisjonens arbeid, vil vi ut over dette løfte frem følgende formidlingsformer i kjølvannet av kommisjonens arbeid:

- **Forskning/følgeforskning.** Kommisjonens arbeid og særlig folkemøtene og annen innsamling av historier og vitnesbyrd bør dokumenteres og forskes på og gi et eget bidrag gjennom forskningen. I tillegg kan kommisjonen peke ut områder som det er nødvendig å forske videre på. Kommisjonens arbeid er, slik vi ser det, å danne et bredt kunnskapsgrunnlag og en sammenfatning av historien, herunder virkningshistorien. Forskning kan organiseres og legges inn under Norges Forskningsråd gjennom en utlysning under Norges Forskningsråd. Dette er avhengig av at det tildeles tilstrekkelige midler til et program/utlysning under forskningsrådet.
- **Kunstnerisk formidling.** En forventning og ønske til kommisjonens arbeid er at allmennheten skal ta inn over seg og forstå dette sakskomplekset, de historiske hendelsene og virkningshistorien. Kunst fremfor andre former for formidling taler til følelsene og kan dermed bidra til denne erkjennelsen og forståelsen i majoritetsbefolkningen.
- **Kommisjonen bør legge grunnlaget for videre arbeid med forsoningsprosessene i Norge og i denne sammenheng er overføring og formidling av innsamlet kunnskap til anerkjennelse sentral.**

Metode

Denne kommisjonen vil måtte ha en omfattende forskningsproduksjon å sette seg inn i, og som vil danne en base for arbeidet videre. Kommisjonen bør også som et resultat av sitt arbeid peke på områder hvor det eventuelt mangler forskningskunnskap, i tillegg til den typen følgeforskning som er nevnt. Når det imidlertid gjelder den eksisterende forskningen på området er det forsket svært lite på kvensk historie og kultur. Det er viktig å understreke dette, ettersom den historiske delen utgjør en sentral del av kommisjonens arbeid. Videre vil vi poengtere at dette vil kunne ha betydning for kommisjonens sammensetning.

“Høringen avdekket også et behov som mange samer og kvener har for å kunne fortelle sin historie og bli lyttet til.” Martin Kolberg, 20. juni 2017

Informasjonsinnhenting fra tidsvitner/sannhetsvitner (i tillegg til arbeid opp mot en referansegruppe) vil være en annen viktig del av kommisjonens arbeid. For å bidra til forsoning er det nødvendig at de som på ulike måter opplevde og er rammet av fornorskningen gis mulighet til å komme til ordet og fortelle sine historier. Dette kan gjøres i form av en rekke med folkemøter, men det er avgjørende at alle kan få formidle sin historie på en måte og i det fora eller i den form de er mest komfortable med. Det er viktig at kommisjonsmedlemmene selv er med på slike møter og får førstehånds erfaring med disse historiene, og for å gi informantene en tydelig anerkjennelse av deres historie. Samtidig, bør tilstede-

værelse av kommisjonsmedlemmene ikke påvirke trykningen eller språkvalgene til informantene.

Under metode må man ikke glemme det (fler)språklige perspektivet. De som forteller må kunne velge språk selv og kunne bytte mellom språkene uten at det er problematisk. Tolkespørsmål bør avklares. I en intervjusituasjon må intervjuerne være to- eller flerspråklige slik at bytte av språk kan skje naturlig og være en støtte for den som forteller. Dette har vært et viktig prinsipp i den ferske svenske forstudien *”Då var jag som en fånge.” Statens övergrepp på tornedalingar och meänkielitalande under 1800- och 1900-talet* (<https://www.str-t.com/da-var-jag-som-en-fange-statens-overgrepp-pa-tornedalingar-och-meankielitalande-under-1800-och-1900-talet/>) om urett begått mot vårt folk i Sverige.

Når det gjelder kvener kan en ikke fremheve det språklige perspektivet nok i arbeidet med innsamling. En stor del av det kvenske folket er tospråklige, og har vokabular og språkligkompetanse innen forskjellige områder på de forskjellige språkene. Feks kan følelser eller opplevelser som barn uttrykkes best på kvensk, mens andre temaer og betraktninger best gjøres på norsk. Absolutt alle må kunne skifte språk i intervjusituasjonen når det skulle føles naturlig. Vi har allerede fått bekymrede meldinger knyttet til dette, at både ung og gammel har uttrykt at visse ting ikke vil kunne formidles eller vanskelig kunne formidles på det ene eller andre språket.

Mandat

Det kan være hensiktsmessig at mandatet formuleres i relativt generelle termer og at kommisjonen i stor grad står fritt til å gå inn i de saksområder de ser er nødvendig. D.v.s. at mandatet er bredt utformet, der målet er å få fram sannheten og virkningshistorien om fornorskingspolitikken. Saksområdet er stort, komplekst og omfattende og det vil være vanskelig å fra begynnelsen forutse alt i sin bredde og dybde. Omfanget av arbeidet skal likevel i en viss grad avgrenses. I dette ligger det også hva staten kan og bør ta ansvar for.

Likevel er det noen prinsipper som NKF-RK anser som overordnet og av høy viktighet for granskningen:

Tidsrom: Fra begynnelsen av 1700-tallet frem til i dag. Et tydelig budskap fra alle de åpne møtene i regi av NKF – RK var at ingen vet hvor tidlig disse holdningene ble skapt og at det går tilbake til før 1800-1850, det er sikkert. Hva skjedde for eksempel før og etter grensedragningene i 1751 og 1826? Det er mulig kommisjonen må gå enda lengre tilbake i tid, men at man i alle fall må begynne rundt/før grensedragningen i 1751. Felles historieforståelse krever kanskje at kommisjonen går enda lengre tilbake i historien. Det er også tydelig for oss i NKF - RK at ingen klarer å fastsette når fornorskningen mot det kvenske folket tok slutt, eller om det i det hele tatt er avsluttet. Kvenene har ikke fått en offentlig unn-

skyldning for politikken som har vært ført mot dem eller en oppreisning i form av tiltak som gjenoppretter noen av de store skadene vi i dag ser både for språket, kulturen, ikke minst tap av eiendomsrett i områder hvor staten har hevdet eiendomsrett.

Dermed bør tema for granskingen og den historiske kartleggingen ikke avgrenses til 200 år tilbake i tid. Formålet kan heller ikke kun være «historiske erfaringer» hos kvener og samer, da også erfaringer helt frem til i dag må granskes. Som nevnt er det viktig å få belyst bakgrunnen for fornorskingspolitikken, samt også gjennomføringen av denne, i hvilken grad den var lik og på hvilke områder den var ulik for begge folkegruppene.

Geografi: Kommisjonen må se på alle berørte geografiske områder og gå dypere inn i hvert område, og kanskje til og med hver bygd, for å få et bilde av forskjeller og likheter, effekter og konsekvenser og hvor hardt politikken rammet folkene i de ulike områdene. For nyere tid, særlig i perioden etter 1980, må kommisjonen se på landet som helhet i tillegg til for å se hvordan politikkenes konsekvenser påvirket kvener og samer i hele landet, tiltak og mangel på tiltak for å bøte på konsekvensene på nasjonalt plan.

Saksområder: Kommisjonen må gå inn i de saksområder som er nødvendig for å få et fullgodt bilde av urett og fornorsking begått mot de kvenske og samiske folk. I neste delkapittel vil vi gi en lengere liste på innspill og tanker rundt dette fra våre folk.

Virkningshistorien: Virkningshistorien trekkes fram i innstillingen til Stortinget 20.juni 2017 som en hovedbegrunnelse for opprettelse av kommisjonen: «...foreligger det lite publisert om virkningshistorien, dvs. den effekt myndighetspolitikken fikk på? kort og lengre sikt og likeså? den betydning opposisjon og «etnopolitisk» organisering fikk, herunder tap av økonomiske, sosiale, kulturelle rettigheter. Endelig foreligger ingen samlet og sammenfattende framstilling av politikken overfor samene og kvenene og politikkenes virkningshistorie.» Også i nyere tid møter kvener motstand bl.a. rundt språklige rettigheter. Bare tilbudet, eller mangelen på sådan, i opplæringen i skolen er et eksempel på dette. Derfor må virkningene som granskes ut over språk, kultur, sosiale og økonomiske ettervirkninger. Hatytringer og diskriminering må også inkludere holdninger som henger igjen. I skolen, kommunene, departementene, helsevesenet etc. må man også se på sine holdninger i nyere tid. Dette er noe av det ubehagelige som vi sammen må møte i denne prosessen.

Internasjonalt/nordisk perspektiv: Det er klart at assimileringen av kvener og samer i Norge kan knyttes til en internasjonale trend, og den prosessen med oppgjør vi går gjennom nå kan også settes i en slik internasjonal trend med prosesser i bl.a. Canada, Sverige og Finland. For kvenene og samene er prosessene både da og nå, viktig å belyse i nordisk perspektiv. Det pågår en

prosess for gransking av urett begått mot vårt folk i Sverige (se under metode), og kommisjonens arbeid bør skje i dialog med og i nær kontakt med tilsvarende arbeidsgrupper i Sverige. Kommisjonen bør altså ha dialog med kvener/tornedalinger i Sverige og Finland, og belyse fornorskningen i forhold til den parallelle fornorskningen.

Finansiering: Kommisjonen må ha tilstrekkelige midler til å gjennomføre sitt arbeid. Disse midlene skal også gi en kompensasjon til alle fra folkene som bidrar i arbeidet bl.a. referansegruppen og informanter/sannhetsvitner. Med dette tenker vi kompensasjon time for time/honorar for tid brukt på bidrag til kommisjonens arbeid, samt reisekostnader. Fra andre prosesser der folkenes innspill er avgjørende for et godt resultat, kan mangelen på betaling for den tiden folkene gir for å bidra med og hjelpe til med informasjon og kunnskap føles som en nedvurdering av verdien på kunnskapen den enkelte innehar.

Videre, i denne sammenheng må de kvenske organisasjonene få midler til å tilfredsstillende kunne følge opp arbeidet videre. Arbeidet så lang har allerede vært et stort løft og går ut over annen aktivitet. Arbeidet videre vil gi betydelig merarbeid for organisasjonene for å kunne møte interessen, kunne veilede og ivareta behovene til vårt folk.

Den oppsatte tidsrammen: Vi tror tidsplanen på to år er urealistisk – dette arbeidet kan ikke utføres på så kort tid. Omfanget både i saksområder, nyanser og tidsperiode er stort og dess mer vi får vite, jo flere innspill vi får og dess bedre overblikk vi får - jo større blir omfanget og dess mer omfattende ser vi at kommisjonens arbeid kommer til å bli.

Saksområder

Til nå har forbundet mottatt en mengde innspill. I det som følger viser bredden i innspill vi har mottatt i vårt arbeid høsten 2017 og våren 2018, ut over det som er presentert til nå i dokumentet. Noen av innspillene er slått sammen, men vi har etterstrebet å ikke utelate noe.

Kommisjonen bør:

- Skape en kollektiv bevissthet omkring hvordan politikken rammet kvenene som befolkningsgruppe, samt en kollektiv erkjennelse av uretten staten har begått.
- Se på hvilke tiltak som er satt inn for å rette opp i konsekvensene av fornorskingspolitikken, og evaluere hvilke effekter disse har hatt.
- Få fram hvilke tiltak som ble iverksatt på alle livs- og samfunnsområder, hvordan tiltakene ble gjennomført i praksis samt konsekvensen for fornorskingspolitikken fram til i dag

- Må ha som målsetting: få fram den tilnærmede objektive sannhet - hva skjedde, hvorfor skjedde det
- Kommisjonen må arbeide med respekt og ydmykhet
- Kommisjonen må ha som mål å få i gang en prosess med forsoning. Kommisjonen bør foreslå tiltak som vil bidra til forsoning og bøte på konsekvenser som kommer frem i utredningen om virkningshistorien

Organisering

- Internasjonale eksperter kan trekkes inn
- Det må være en uholdbar leder av kommisjonen – men hva er det?
- Leder må være nøytral i forhold til de to folkene
- Leder må sette seg inn i folkenes historie og kultur
- Viktig med god representasjon fra folk med kunnskap om kvenene
- Ingen politikere ønskes i kommisjonen
- Innspill på Martin Kolberg som mulig kommisjonsmedlem
- Hvem er ekspert? De egentlige eksperter er de som har gjennomgått fornorskningen. Sannhetsvitnene er de egentlige ekspertene
- Det må komme midler når arbeidet starter, også til grasrotarbeid
- Sekretariat: Noen har uttrykt skepsis til NIM - og fra et hold er det også uttrykt skepsis til UiT – angående institusjonens nøytralitet når det gjelder mulig lokalisering av et sekretariat. Begrunnelsen er at institusjonen ikke har befattet seg med kvenske spørsmål i omfattende grad. Et eget uavhengig sekretariat oppnevnt av Stortinget kan dermed være en alternativ løsning

Metode

- Viktig å dele inn i tidsepoker, ulike utfordringer til ulik tid, viktige tidsskifter er Kautokeino-opprøret og Alta aksjonen
- Særlig fokus på etterkrigstida
- Aktuell litteratur utenom forskningslitteratur – Eks Friis, Lailabøkene, Jon Jæger – Illgjærningsmannen
- Alle MÅ få fortelle sin historie
- Ta høyde for et multietnisk og flerspråklig samfunn
- Fremme tydelig kjønnspektivistisk bevissthet
- Sannhetsvitner, øyevitner, må høres
- Tidsvitner – også en yngre generasjon har fått merke virkningen. Tidsvitner også i dag, effekten av fornorskningen fortsetter
- Fokus på hva folk har opplevd
- Må intervju de som mistet språket.
- Må intervju foreldre som har måtte slåss for retten til opplæring i finsk/kvensk
- Må også ha fokus på medias rolle.
- Forskere må følge prosessen.

- Dette er også historieskrivning: forskere burde følge hele prosessen med kommisjonen fra start til mål
- Kompetanse i komiteen, må være mangfoldig, historie, juss, sosialantropologer, kulturell, språklig etc
- Komitemedlemmer kan skiftes ut etter hvert, ny kompetanse inn
- Kunstnere som formidlere, det er mange typer «eksperter», ikke bare akademikere.
- Kan arbeidet deles inn i fagfelt?

Bakgrunn for fornorskninga, tiltak som ble iverksatt og gjennomføringen av tiltakene

- Sikkerhetspolitikk - «grenseminoriteter» og overløpere
- Den finske fare
- Passtvang – Skibotn fram til 1978. Stenging av mellomriksvei vurdert.
- Lundkommisjonen: overvåkning spesielt mot kvenene
- Finneregisteret i etterkrigstiden – må belyses skikkelig
- Nåtid – holdning i makteliten i politikken – er fremdeles kvenene en risiko?
- 1850 – penger til fornorskning – fram til 1930?
- Biskop Berggrav – en agent mot det kvenske
- Et moment er om den norske stat ta ansvar for urett som ble gjort i union med Sverige frem til 1905.
- Historieforskning: Man sier kvenene kom på 1800 tallet – gjør oss til innvandrere
- 1936 – stortingsrepresentant Mikkola – språket skiftet navn fra kvensk til finsk
- Må lenger tilbake enn 1850 i historien. 1751 – grensene ble trukket.
- Hvor lenge varte fornorskningen – til i dag- må se på nåtid
- Kvenene brakte med seg mye kompetanse uansett hvor de var. Som i dag, brukte myndighetene insentiver for å styre folk i ønsket næringsmessig retning i tidligere tider. Ofte ble folk brukt kynisk av myndigheter og maktpersoner for å oppnå økonomiske mål. Dette gjaldt spesielt innen fiske og gruvedrift.
- Spesielt ble folk i Finnmark og Troms tidvis avskåret fra en handel med russerne fordi det ikke passet inn med handelen med resten av Europa. Dette gjelder ikke bare det som skjedde i forbindelse med den russiske revolusjon i 1917. «Grensepolitikken» fikk store konsekvenser både levebrød- og familiemesig. Nære bånd ble brutalt avkuttet.
- Målsettingen med fornorskningspolitikken må belyses. Mange tror at det her dreide seg om et velment, gigantisk språkopplæringsprogram. I realiteten var nok hensikten at den kvenske identiteten skulle viskes ut, og erstattes med en 'helnorsk' iden-

titet. Dette av hensyn til sikkerhet og suverenitetshevdelse. Det kan her bl.a. nevnes at de samme tiltakene som ble iverksatt i nord, ikke ble iverksatt overfor skogfinnene (f.eks. jordsalgsreglementet). Disse siste levde nemlig ikke i 'følsomme' grenseområder.

Rasebiologi og nedsettende beskrivelser av kvenene og samene som folk

- Sosialdarwinisme, skallemåling av kvener
- 1922 – publisert skallemålinger mm fra kvener
- I Sverige er skallemåling og rasebiologiske undersøkelser av tornedalinger og lantalaiset/kvener relativt godt dokumentert
- Forholdet/nyansene mellom rasisme - raseideologi
- Sjikane i medier, eks leksikon 1902; heller ikke kvenene er vakre folk
- Hva var grunnen til Fornorskingspolitikken. Sosialdarwinisme. Skriftlige kilder må finnes fram
- Amundsen 1906 Finnmarkens Amt- beskriver kvenene som grusomme

Fornorskingen

- Språkpolitikk
- Assimileringspolitikk - se fornorskingspolitikken i sammenheng med samfunnsmessige og politiske ideer i Europa for øvrig på 1800-tallet
- Eiendomspolitikk – tap av eiendom, eller hindre for ervervelse av eiendom
- Mediepolitikk: mangel på kvensk i media, og mangel på et medietilbud til kvenene til tross for Europarådets anbefalinger
- Kulturminnepolitikk: svakt fredningsvern av kvenske kulturminner visker ut kvensk historie også i dag. At kvenske kulturminner blir feilregistrert som samiske.
- Skolepolitikk – tilbudet i skolen, opplæring i språk, hvordan skolen har fremmet kulturene og hvordan skolen har gjenspeilet kvenene bl.a. i læremidler etc
- Kirkepolitikk
- Næringspolitikk - næringsutvikling og bosetning. Politikk som har vært hindre for kvenske næringer (bl.a. primærnæringer og tradisjoner for høsting fra naturen)
- Historieforenkling - som å definere kvenene som "de andre", som innvandrere og hvordan en av de tre stammene i tre stammers møte har blitt usynliggjort
- Fornorskingen virket ikke samtidig alle steder, man ser en tidsmessig forskyving
- Eksempler på usynliggjøring er at det har vært eksempler på at kvenenes deltakelse i 2. verdenskrig ikke vises, jfr Altabataljonen

- Tendenser til isolering fra Finland, jfr vegutbygging som ble trenert
- Fornorsking i dag: f.eks. mangel av kvenske navn på kart, jfr Varangerhalvøya nasjonalpark. Usynliggjøring, ignorering av rettigheter og behov - som er en del av den nyere kvenske historien
- Kultur – Riksantikvaren – feilregistrering av kvensk kultur i Askeladden
- Media har -fra de første aviser kom- vært «tause» om kvener. Gjøre undersøkelser om hvordan aviser og NRK har presentert/presenterer stoff om kvener.
- Når ble fornorskningen avsluttet? Er den avsluttet?
- Bruk av tallmateriale som marginalisering i nyere tid: myndighetenes tall 10.000-15.000 på antall kvener i Norge, mens forskning anslår at antallet kvener i Norge er minst 50.000.
- Fornorskingspolitikken overfor kvenene fortsetter den dag i dag. I skolene undervises det ikke om kvener, og kvenske barn har bare i meget begrenset utstrekning rett til undervisning i kvensk språk. Virkemidlene i dagens fornorskingspolitikk er imidlertid andre enn tidligere; i dag er det mest effektive tiltaket usynliggjøring og ignorering.

Opplevelser fra fornorskingstiden

- På skolen, ble straffet for å snakke kvensk, fikk ikke lære engelsk, måtte lære norsk først
- Fysisk avstraffelse for manglende norskkunnskaper
- Norsk var fremmedspråk – når det var lært var det lett å lære, men mye å ta igjen
- På internat fra seksårsalderen, kunne ikke et ord norsk, to år på skole som lite barn uten å forstå hva som ble sagt
- Noen måtte bo på internat selv om de bodde nært skolen, hvorfor?
- Elever ble ikke flyttet opp pga manglende språkutvikling
- Mange har fortrent de første skoleårene, husker ikke noe
- Fysisk avstraffing var vanlig
- Elevene fikk ikke flytte opp i klassene, forsto ikke norsk, lærte lite, ble sett på som skoleumodne
- Etter Altaaksjonen: Kvenene "forsvant" etter Altaaksjonen, det ble bedre/mer behagelig å være same enn kven. Hvor mange tok først og fremst sin samiske identitet og skjøv det kvenske under tepet? Et vitne forteller hen fikk høre: «dra hjem til Finland».
- Kvenske foreldre følte også etter 1980 at deres kultur og arv, samt barnas identitet ikke ble vedsatt i skolen og at elevene ikke ble gitt tilstrekkelig gode vilkår til å utvikle trygghet på sin kvenske bakgrunn og identitet, hverken under norsk eller under samisk læreplan. Dette skapte til dels konflikter

enkelte steder, hvor kvenske foreldre følte seg oversett og tilsidesatt.

Følgende foreslås:

- Undersøke og lage utredning om hvorfor kvensk/finsk som hjelpespråk i skolen ble fjernet av Stortinget i 1936. Hvordan ble det praktisert ulike steder og hvilke konsekvenser ga det.

Eiendom, utmark, bruksrettigheter og næring

- Følger ved tap av eiendom, Jordsalgsloven fra 1902 er her sentral. Konfiskering av jord i Nord-Troms, eierskap til jord, konsekvens mangel på jord medførte fattigdom
- Eiendommer som ble fratatt folk, på tross av at de hadde bodd på plassene sine i generasjoner
- Bygder som mistet sine allmenningsrettigheter opparbeidet gjennom generasjoner via statlig inngripen og kontroll
- Næring – 1884 – Finansdepartementet hevder at kvenene ødela skogen
- Elvefiske – ble overført fra bygdefolket til grunneiere og Statskog
- Skiftet fra Allmenning til Statseiendom
- Wessel - Skjærvøy (?) «En satans synagoge»
- Forholdet mellom Statskog og allmuen i dag
- Allmenningsretten borte (Troms)
- Tvungen fornorskning av navn på egne eiendommer
- Tap av utmarkseiendommer pga manglende kunnskap
- Samerettighetsutvalget påpekte kvenske rettigheter – ikke fulgt opp av myndighetene
- Gjenreisningshus som en del av fornorskningen
- Etterkrigstidas boligpolitikk

Følgende foreslås:

- Gjøre undersøkelser og lage utredning om hvorfor mange kvener skiftet til norske etternavn i perioden 1850-1920. Spesiell fokusering på jordsalgsloven av 1902 og konsekvensene ved denne, hvor kravet var at den som skulle kjøpe jord måtte: «tale, lese og skrive det norske sprog og benytte det til daglig bruk». Eiendommene måtte også ha norske navn og med bakgrunn i loven startet staten utskilling av eiendommer fra 1904. Kvenfamilier som hadde bodd på sine plasser i flere generasjoner, fikk nå «tilbud» om å kjøpe en liten del av eiendommen sin eller betale festeavgift.
- Undersøke gjenreisningspolitikkenes konsekvenser i Nord Troms og Finnmark, med hensyn på de familier som ble fratatt eiendommer via krav om feste-

kontrakter på eiendommer som hadde vært bebodd i generasjoner av samme familier

- Undersøke og utrede konsekvenser ved tap av historiske bruksrettigheter til naturen som beiterett, fiskerettigheter, jakt og bær etc.

De ulike gruppene

- Viktig med sammenligning av gruppene, hva er gjort likt, hva er gjort ulikt, både under fornorskninga og i ettertid
- Se på eventuelle forskjeller i begrunnelse for politikken for gruppene
- Også ta med det som vil være den ubehagelige historien det som er vanskelig, det som kan være kontroversielt: viser historien en mulig splitt og hersk mellom minoritetene? Har den norske stat satt folkegrupper opp mot hverandre?
- Stortinget legger opp til en vurdering av politikkenes betydning for forholdet mellom etnisk norske på den ene siden, og kvener/samer på den andre siden. Vurderingstemaet bør i tillegg være politikkenes betydning for forholdet mellom kvener og samer.
- Forskjellsbehandling av gruppene i dag
- De samiske og kvenske folkenes skjebne i dag kan ikke sies å være sammenfallende, den norske minoritetspolitikken i etterkrigstiden er bakgrunnen for dette
- Hva har fornorskningen, og forskjellsbehandlingen i ettertid, gjort med forholdet mellom gruppene?
- Samisk og kvensk samarbeid, hvor ble det av?
- Gammel historie – felles historie – og felles skjebne på internatene
- Polariseringen mellom det kvenske og det norskfinske, en konsekvens av fornorskningen?
- Konflikt innad i gruppen(e) pga fornorskningen
- Riksfinnsk satt opp mot kvensk språk
- Kommisjonen må unngå at det blir kamp om historie - jfr "Den finske arven"

Hva er tapt?

- Må få fram kunnskaper om kulturen og kunnskaper som kulturen hadde, bl.a. kvenenes verdianskuelse, f eks synet på naturen, jfr f eks Kalevala
- Sannheten om kulturen må fram, bredden
- Mye av kulturen forsvant med krigen – bygninger og redskaper ble ødelagt, erstattet av norske
- Manglende kunnskap i dag – vi har tapt kunnskap om vår kultur – hva har vi tapt som vi ikke engang vet at vi har tapt?
- Kulturen ikke tatt vare på, ble kastet, minnet om fattigdom, ikke noe å samle på
- Etter krigen – smedtradisjon – utstyr fra smedtradisjon dumpet i bombekrater, ikke verdifullt lenger
- Kvenbegrepet, fra hedersbegrep til skjellsord.

Virkningshistorien

- Se på konsekvenser både for gruppe og enkeltindivider
- De psykiske og de psykososiale konsekvensene ved fornorskinga
- Helse – stolthet og selverkjennelse påvirker folks helse
- Helsepolitiske tiltak – eller mangel på sådanne?
- Mental helse – mange selvmord, alkoholisme
- Følger for neste generasjon: tapt identitet, arvet en dårlig selvtilitt
- Avvik i frafall på videregående i nord, en sammenheng med fornorskingspolitikken?
- Konsekvenser av politikk, systematisk nedprioritering av et folk og en kultur over tid, hva gjør dette med folket?
- Morsmålsbrukere – det var vanskelig å lære norsk, hva betydde sviktende undervisning for videre karriere?
- Mangelfull skolegang, vanskelig å forsvare sine rettigheter uten skolegang, gjelder også rettigheter som folk
- Internatene, hvorfor og hva, konsekvenser for enkeltindividene
- Manglende støtte til kvenske formål i moderne tid og rammevilkår for kvenene fram til i dag.
- Tap av kvenske kulturminner og kulturelt etterslep som en konsekvens
- Usynliggjøring, foregår den dag i dag, kvensk kultur usynliggjøres enda i dag
- Tap av utdanning pga manglende norsk-kunnskaper
- Tap av morsmål, det største overgrep mot mennesker
- Fra trespråklighet i nord til tospråklighet og til slutt enspråklighet
- Når språk og kultur blir borte, blir synet på tilværelsen forandret
- Hvorfor har kvenene så liten kjennskap til egen kultur?
- Hvorfor fortregte kvenene sin egen historie?
- Fokus på situasjonen i dag: Manglende faste sendinger i NRK, ingen midler til kvensk mobilisering
- Mangel på læremidler i kvensk språk og mangel på informasjon om det kvenske folket, kvensk historie og kunnskap om kvensk språk og kultur i læremidler i skolen. Det er total mangel på læremidler om kvensk kultur.
- Kamp for språktiltak selv i dag
- Mobbing i skolen frem til i dag? Fornorskingspolitikken internering av barn etter 1905 skapte nok et hardt miljø på mange skoleinternat, og lærerne kan ikke ha vært upåvirket. Kan dette ha vært videreført frem til nyere tid som en intern kultur på enkelte

skoler som dermed har gjort skolemiljøene dårligere og hardere enn vanlig?

Følgende foreslås:

- Språkskiftet fra kvensk/finsk til norsk skjedde i mange bygder like etter krigen. Gjøre intervjuer av de som opplevde dette. Utredning om konsekvenser av språkskiftet.
- Finsk (kvensk ble kalt finsk) som 2.språk kom inn i mønsterplanen på slutten av 1980-tallet. Senere kom det læreplaner for hele opplæringsløpet fra 1.klasse til ut videregående skole. Gjøre intervjuer av unge og deres foreldre som har gjennomført hele opplæringen. Det er viktig å lytte til unge som viderefører språket for å få en best mulig utvikling.

Tiltak – forsoningsprosessen

- Menneskerettigheter må gjelde oss alle
- Språk og kultur må få økt status
- Kunnskap må frem og nå ut
- Usynliggjøringen av vårt folk må fås fram
- De tiltak som er gjort for å bedre kvenenes situasjon er kun kosmetiske og på langt nær tilstrekkelige for å rette opp den skade som fornorskingspolitikken medførte.
- Det er på rene at kvenene sliter med et stort 'etterslep' mht. gjenopprettende tiltak, og dette bør komme frem.
- Felles historieforståelse – felles historie

VEDLEGG 5**E-post fra Norsk-finsk forbund v/forbundsleder Espen Robertsen til Stortingets presidentskap, datert 29. mai 2018**

Takk for at vi får mulighet til å komme med innspill til tross for at vi ikke har forholdt oss til deres plan.

Vi synes også at man skal ta inn at norskfinnenes språk som er finsk. De som kan ha vært utsatt for fornorskning, mistet språket finsk fra sin dagligtale og ikke språket kvensk. Vi vet at finsk ikke er anerkjent som minoritetsspråk, men det er språket innvandrerne fra Finland snakket. Tiltak som kommisjonen skal komme med bør inneholde tiltak som fører til at man opprettholder kontakten med Finland og at man ser på språket finsk som et viktig kommunikasjonsspråk for norskfinnene.

Vedrørende medlemmer til kommisjonen mener vi det er viktig at det ikke bare er forskere og universitetsfolk, men også personer med erfaring fra utdanningssektoren og samfunnsliv ellers. Det må være viktig å ha yngre medlemmer som er oppvokst etter fornorskingsperioden for å skape en bredde i gruppen. Kommisjonens medlemmer bør rekrutteres fra ulike miljøer, slik at tilfanget av kunnskap og erfaring blir bredest mulig. Vi mener også at man bør se til Finland for å finne noen som har kunnskap om denne utvandringen som skjedde fra Finland, hva sier finske fagfolk osv.

Når Sametinget og Norske Kveners Forbund understreket at kommisjonen må være sammensatt av fagfolk, ønsker jeg å understreke at det er stor bredde i begrepet fagfolk, man kan ha solid fagkunnskap, selv med kortere utdanning.

